ARTIFICIO-SA METHODVS COM-PARANDORVM HORTENSIVM FRVCTVVM, OLERVM, RADICVM, VVARVM, VINORVM, CARNIVM ET iusculorum, quæ corpus clementer purgent, & varijs morbis, absque vlla noxa & nausea, blandè succurrant.

Autore ANTONIO MIZALDO *Monluciensi, Medico.*

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote, M. D. LXXVII.

NOBILI ET ERVDITO VIRO EMONDO DE LAIGE, REGIS IN SVPREMO SENATV PArisiensi Consiliario, & Cœnobiorum B. Mariæ de Fontenayo, necnon S. Memmij, & de Miserayo Abbati, pio iuxtà ac benefico, ANTON. MIZALDVS Monluciensis, S. P. D.

SVPErioribus annis, dum sedulò mecum retractarem, spectatissime Senator, idemq; Abbas doctissime, quàm turpi sæculorum consensu exolescat prisca Hortorum disciplina, cœpi apud me cogitare, num aliqua via illi, pro mea tenuitate, auxiliares manus vtcunque possem porrigere. Cùm itaque in eam cogitationem diu, multumqúe incubuissem, tandem in animum induxi meum, compendio concludi posse ac prehendi præcipua rerum omnium hortensium capita & secreta, maximè quæ vsui & publicæ vtilitati commodant. Quando itaque Dij facientes adiuuare solent, vt scribit Marcus Varro: & menti bonæ semper occurrit Iupiter, vt est apud Homerum: κηπωρικῶν, seu Hortensium

 histo-

historiam, pro exiguo, sic satis, Mercurioli mei genio, quatuor Opusculis methodicis ita contexere sategi, vt primum, Hortorum curam, auxilia, ornatum, & secreta quamplurima ostenderet: Secundum, auxiliares & medicas eorundem vtilitates percurreret: Tertium, varias Insitionum arteis proponeret: Quartum, quod nunc prodit, iucunda & benefica medicandorum hortensium olerum, radicum, fructuum, vuarum, vinorum, & carnium quarundam artificia explicaret, quæ corpus blandè purgent, & varijs illius morbis clementer succurrant, absque noxa & tædio.

Hæc Dei Optimi Maximi præsidio, sine quo vanæ sunt hominum cogitationes, vbi tandem absoluissem, & conatus nostros hisce in rebus, vt alijs etiam plerisque omnibus, cùm alias nationes, tum maximè Germaniam, bonarum literarum & sublimium ingeniorum parentem fœcundam, probauisse & laudauisse intellexisset Typographus, semel atque iterum anno præterito ad me venit, exponens dictorum librorum nostrorum Exemplaria, quotquot penes se habuerat, oppidatim & regionatim, ad vnum omnia, auidè à bibliopolis mercatoribus distracta fuisse, & eam ob rem summopere cupere, & enixè rogare, vt per me liberum ei esset, illa eadem denuo incudi literariæ castigatiùs reddere, cum

auxesi

auxesi & accessione rerum earum, quibus fusè & variè à me illustrata & locupletata esse nouerat: Non potui, quod meum est ingenium, nec pro officio debui, viro amico, & in commune bonum rem æquam postulanti, vltro non acquiescere. Commisi itaque, quod dicunt, vela ventis, oramque soluentibus liberis nostris, aut, si mauis, libris, bene precatus, eorum publicationem eò libentiùs Typographo concessi, quòd sciam illos à multis, obuijs, vt aiunt, & porrectis expectari manibus: Adhæc, quòd rectè intelligam Hortensium cultum & curam, principem partem esse philosophicæ agriculturæ. Nec temerè: prodigij etenim simile haberi debet, quòd accidat vt res corporibus nostris, vitæque vtilitati, & omnium incolumitati maximè conueniens, & quæ sine controuersia ac dubitatione proxima & quasi consanguinea est Medicinæ, vsqueadeò negligatur, vt ancillulis, & media è plebe quibusuis, perfunctoriè, ac veluti per transennam, tractanda committatur: cùm olim Regum & principum virorum, vt alibi ostendimus, summo illa fuerit studio & curæ non postremæ. Sine ludicris artibus, inquit Columella (qui rem hortensem diligenter, si quis alius, tractauit) atque etiam sine causidicis, satis fœlices olim fuere, futuræque sunt vrbes: at sine agricultoribus, & hortorum colonis, vrbeis, ne longiùs sit eundú, incolentibus, vel non ita procùl

degentibus, nec consistere mortaleis, nec vrbanos & agrestes ali posse, certum est.

Hæc sunt, Senator amplissime, & Abbas prudentissime, quæ me inuitarunt, imò verò impulerunt, vt quatuor iam dicta Hortensium opuscula, castigatiora, auctiora, &, vt conferenti cum prioribus liquebit, locupletiora in lucem denuo exire libenter annuerim: & sub tui nominis clypeo, ceu sub Palladia Aegide, medica hæc Hortensium Artificia peregrè proficisci, & per hominum manus volitare, haudquaquam molestè sustinuerim, tibique candidissimè ac libentissimè deuouerim & obtulerim, tantisper dum meliora & paulò sublimiora tibi meditamur. Dignaberis itaque mei erga te animi μνημόσυνον istud qualecunque eo vultu eaque manu accipere, qua nuper Hortorum secreta nostra, tibi ex animo nuncupata excipere dignatus es.

Verumenimuerò, morosus quispiam hîc forsitan insurget, meque inflatis buccis, ad conuicia vsque obiurgabit, quod de tuis virtutibus, autoritate, & eruditione, cùm in hac libri nuncupatione tum etiam alterius, ne verbum quidem faciam, præter aliorum morem & modum. Huic respōsum velim, id à me consultò factum esse, quòd certò sciam te laudanda multò libentiùs facere, quàm facta fuisse audire: teque malle tacita laudum tuarum cogitatione, quàm publica illarum prædicatione frui:

frui: quod prudentis esse, ecquis sanæ mentis denegabit? Sed hæc in præsentiarum satis, vel fortasse plura quàm oportuerit, præsertim apud occupatissimum Senatorem, quem Deus Reipublicæ & nobis & amicis omnibus diu incolumem seruare dignetur. Lutetiæ, Calend. Februa. anno restitutæ salutis humano generi,
1575.

LECTORI CANDIDO. ET AMICO.

COGITO frequenter, amice Lector, quî fiat vt hodie, ſi aliâs vnquam, medica remedia, præſertim quę cõpoſita vocant, in tantum venerint deſpectum, & tã præſentem nauſeam, vt vel ſolo nomine audito medicamenti cuiuſuis necdum viſi, aut guſtati, ita ex tempore fremant, vomituriant, & impalleſcant pleriq;, vt gelidæ videantur mortis imago. An ꝙ in tam multiplicẽ & multiformem varietatẽ venerit medicina (quæ, Plinio autore, vna & ſola imperantibus imperat) vt, vel leui morbo profligando, herbarum, radicum, ſeminum, florum, & aliorum, horrendi plerunq; guſtus & odoris, diuerſiq; generis medicaminum, tota, vt ſic dicam, plauſtra cumulatim, & (ſi ita licet loqui) farciminatim ac variegatim præſcribat, & variè à pharmacopœis miſcenda, tribulanda, & ad nauſeam vſque ſumenda exhibeat? cùm olim illa ipſa, vel ampliſsimo Senecæ teſtimonio, paucarum herbarum fuerit ſcientia, quæ in tam variam & tantam alicubi medicamentorum farraginem hodie eſt progreſſa, vt, vel ad eorum conſpectum ſicuti diximus, vel mentionem, aut odorem, vomituriãt fere omnes, imò verò derepente vomãt pleri-

plærique, & nonnunquam per inferiora aluum largiter exonerent, ac si deiectorium pharmacum hausissent: prout ventriculi eorum vis expultrix sursum, vel deorsum irritata fuit. Hinc nimirum, scribit Antonius Guainerius Papiensis medicus exercitatissimus, se vidisse Ducis Sabaudiæ medicum catapotia è pharmapopolio domum ferentem, ab illis, solo odore, tam strenuè purgatum, quàm si illa met catapotia deglutiuisset. Verumenimuerò non minùs memorabile quàm admirabile habendum puto, quòd Antonius Musa inter medicos Italiæ celebris, eam in rem de se, necnon de matre, & sorore ad hunc scribit modum. Mihi vsu venit vt dum Colocynthidem tractarem, & præsentibus matre ac sorore illam manibus aperirem, ego solo illius attactu, illæ verò odore, adeò soluti fuimus, vt nullus nostrûm fuerit, cui venter decies magna perturbatione commotus non fuerit. Ex quo mirandum non est si odore pharmacorum quæ huiuscemodi simplicia medicamina violenta, turbulenta, & penè dixerim, venenata admittunt, tactu, nedum odore & gustatu, immò verò cogitatione & apprehensione nonnullos offendant, & in illis deiectorij medicamenti locum obtineant. In quam rem dicam quòd mihi aliquando contigit. Imperaueram cuidam sacrifico catapotia, à quibus summè abhorrebat, nihilominus morbi quo tum prehendebatur status illa seriò exigebat: Cùm autem ille medicam nostram schedulam, tota die manu meditabundus gestasset, nihil magis cogitans, quàm illa catapotiorum sarcina se posse eximere & liberare, sub vesperam dum pharmacopœum, vrgente mor-

bo, adire satageret, ecce, ventris tantâ saburrâ est leuatus, vt postridie lætabundus medicam illam scriptiunculam ad me retulerit, dictitans gestationem illius, septenæ purgationis & deiectionis loco ei fuisse præcedente nocte, & ob id bellè valere, & immensas gratias mihi agere. Audis, Lector candide, audis, quid cogitatio & apprehensio pharmacorum, nedum sapor & odor, in multorum corpora exerceat. Narrabo aliud quod hisce oculis vidi, nimirum hominem eruditum, qui quoties iter faciebat proximè pharmacopolium in quo purgans aliquod pharmacum miscebatur, percepto eius odore, vix domum reuersus, vsqueadeò soluta erat aluo, vt idipsum pharmacum sumpsisse videretur.

Notus est mihi itidem alter non obscuro loco natus, qui in pharmacopolio quopiam vel tantillum moratus, adeó aluum sibi sentiebat moueri, vt foras illá depositurus è vestigio exire cogeretur, excitata facultate expultrice à viroso & tetro pharmaci cuiuspiam odore, vel illius saltem apprehensione, à quo totâ abhorrebat naturâ, id cum plærisque commune habens. Sed in his versatum satis: è quibus facilè colligis, Lector optime, pharmacorum vsum permultis adeò exosum, & præter illorum naturam esse, vt mori centies malint, quàm ab eis semel, vt loquuntur, excarnificari, ob causas priùs enarratas.

Quod cùm animaduerterem, priscorum vestigia insequendo, & delicatioribus palatis, exactiorisque sensus stomachis inseruiendo, & visui, olfactui ac gustatui omnium obtemperando,

do, præsens hocce Opusculum, ex probatorum placitis concinnatum, auctum & castigatum, multisq́ locis locupletatum, in commune bonum foras prodire non recusaui.

Quod fœlix faustumq́ sit
precor, &
opto.

SVMMA

SVMMA ET PRAECIPVA CAPITA EORVM QVAE CONTINENTVR IN Libello de medicandis hortensium materijs, vt corpus blandè & absque noxa purgent.

Vites

CAPITA COMPONENDORVM VInorum quæ corpus variè purgent, ac diuersis morbis clementer succurrant.

VINORVM MEDICATORVM PARticulares aliquot formulæ & præsidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Ex

EX M. CATONE.

EX DIOSCORIDE.

Ex Arnaldo Villanouano & alijs.

FINIS.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, PVLCHRA ET ARTIFICIOSA METHODVS

comparandorum fructuum, olerum, radicum, vuarum, vinorum, & carnium, & aliorum quæ corpus blandè, & clementer absque noxa vlla repurgent.

CELEBRIS ille & eximius medicus A R-NALDVS A VILLA NOVA tradit in eo Opusculo quod de regulis generalibus curationis morborũ edidit, prudẽtem & pium medicum satagere debere imprimis, vt medicinalibusq; cibis, potius quàm puris medicamentis morbos expellat. Circumspecti itaque, ac sapientis medici ingenium ac studium eò maximè conuertetur, vt purgantiũ medicamentorum quę vel sanis, vel ægris imperat & pręscribit, sapor, odor, &, quoad eius fieri potest, color grati ac blandi reddantur: vt sumentium oculi absque vllo horrore quod offertur aspiciant, nares sine despectu olfaciant, lingua absque nausea degustet, ac ventriculus cum vniuersi corporis assensu, iucundè & perlibenter amplectatur. Nec temerè, nam vt fœtida, ingrata & minùs placentia stomachum subuertere ac contristare solent, sic odorata, iucunda, ac grata eundem exhilarare

Sapientis & circumspecti medici officium.

Quænã stomacho placeant, & displiceant.

& roborare consueuerunt. Odore enim iucundo fit, vt non modo iucundius sit medicamentum, sed etiam eo odore spiritus animalis vnà cum vitali iucundissimè reficiatur. Hinc nimirũ graueolentia tam sani, quàm ægri omnes libenter fugimus. Debent itaque medicamenta purgantia iucunda esse, quatenus licet & fieri potest, vt à ventriculo placidè comprehensa & amplexata in actum facilè deducantur: & ne ex insuauitate nauseam, flatus & fluctuationes pariant. Res ea, ardua sanè, si aliàs in votis fuit vnquam, hoc maximè tempore, esse debet. In quo non tam fastidientes sunt stomachi, quàm delicatula hominũ palata, ac morosi, intractabiles & indignabundi ægrotantes. Nã vel audito solius pharmaci, ceu carnificis cuiuspiam, nomine, necdum viso eo aut gustato, vsq; adeò fremunt, nauseant, cõmouentur, desudant, & expallescunt, vt nihil mors in illis cõmutatura videatur. Quod dũ sollicitè animaduerterem, preciũ operæ facturũ me putaui, si pro ingenij mei tenuitate, facilẽ & expeditã methodũ proponerẽ, qua duce quibus deinceps in suo hortulo, ne longiùs eundum sit, olera, radices, fructus, vuas, &, vt paucis dicam, solita alimenta, in pharmaca & medicamenta purgantia, salubriter ac iucundè posit conuertere. Quæ non minùs grata, quàm salutari impostura, beneficium nec præuisum, nec expectatum (saltem nescientibus) summum adferent. Nam siue manducabuntur, siue ex decocto, vel aliter, haurientur, corpus adeò blandè, & absque vllo tædio, à superfluis & grauantibus excrementis vacuabunt, vt qui sumpsit, dicat, nihil sibi oblatum fuisse, nisi quod assuetum, familiare & quotidia-

Fastidientes & morosi huius ætatis stomachi.

Autoris scopus & institutum.

tidianum erat, applaudente visu, olfactu, gustatu, & ventriculi, corporisque vniuersi, assensu, vt diximus, & complexu sanè quàm grato. Constat tanti artificij lapsis hinc annorum duabus chiliadibus, plus minùs, autores ac inuentores omnium primos fuisse Pœnorum & Græcorum solertes Geoponicos, ac medicos. A quibus, ceu per manus, tam nobile & salutare inuentum accepit, & diligenter excoluit M. Cato, Dioscorides approbauit, Columella non ignorauit, Plinius proposuit, Ioannes Mesuæ intellexit, Palladius non omisit, Arnaldus Villanouanus multùm locupletauit, & neotericorum medicorum, qui rerum experimenta profitentur, diligens obseruatio apprimè confirmauit, ac mirandum in modum adauxit. Beati medici, inquit summus ille philosophus & medicus à Villanoua, quibus Deus scientiam arcanorum naturæ impertiuit, & secretorum suorum conscios fecit. Honora tales, ait, quoniam illos elegit Altissimus, & naturę quasi socios esse voluit. Sed, prô dolor (inquit) multi sunt ad medicinam vocati, pauci verò electi. His positis superest, vt rem, quod dicunt, acu tangamus, & vnicuique facili methodo ostendamus, quonam pacto deinceps in suo hortulo copiam salutarium ac suauiter purgantium medicamentorum, sibi & amicis comparare facilè poterit. Sic itaque à verbis ad rem transeo.

Catalogus eorũ qui de medicatiõe Hortensium scripserunt.

Sententia verè aurea, sed hodie parũ animaduersa.

De eligendis & apparandis medicis materijs instituto idoneis. CAP. I.

OMNIVM primùm, si fieri potest, ineunda est amicitia fidi ac periti alicuius medici:

& eo præsente, apud quempiam Pharmacopolam vel herbarium, rerum medicarum diuitem, seligenda (si aliter non liceat) sequentium medicamentorum simplicium, purgando corpori accommodatorum, syluula: vt hortenses materias variè purgantes experiaris. Sed medicamenta ea, recentia, &, quoad eius fieri poterit, succosa, ac è multis selecta esse debent: non exsucta, marcida, cariosa, olida, vieta, & ob id viribus exhausta, scopoque tuo prorsus inutilia. Si talia comparari non poterunt, saltem his proxima eligentur, & vbi operandum erit expurgabuntur, eluentur, &, si opus erit, negligenter contundentur, ac die vno, vel horis aliquot, sicuti ostendemus, in aqua, vel alio idoneo liquore, macerabuntur: vt ad ingenium redeant, & collabentes vireis recolligant, ne frustretur opus, qua dicemus methodo, aggrediundum. Verumenimuerò, priùs quàm illi manum admoueamus, iucundum erit ac sanè quàm vtile, nosse facultates medicamentorum, quibus hortenses materiæ imbui debent, vt hinc medicatæ ac purgantes euadant, pro tibi proposito scopo. Auspicabimur itaque catalogum à medicamentis, quibus M. Catonem, & ante illum Pœnorum, Græcorúmque geoponicos ac medicos ea in re vsos esse legimus. Hinc gradum facturi ad recentiorum obseruationes, & eorum maximè quos arcanorum naturæ locupletes esse nouimus. Veratrum seu Elleborus, præsertim niger, quo maximè vsi fuerunt prisci, vtramque bilem ac pituitam purgat. Colocynthis pituitam & bilem cum humore muccoso à neruis. Scammonea (succus scammonij plantæ) necnon diachridium, seu scammonea

Electio medicamentorum huic instituto idoneorum.

Catalogus medicamentorum hortensium cum facultatibus eorundem

nea præparata. Bilem atram, necnon flauam, ex sanguine & partibus longinquis, perinde atque planta ipsa. Tithymali omnes, quorum genus agnoscit Esula, pituitam, aquas & atram bilem. Cucumer agrestis, vel asininus, cuius succum Elaterium vocant, pituitam & muccos à neruosis partibus. Turbith, pituitam. Lathyris, aquas & pituitam: quomodo etiam Ricinus seu palma Christi. Thymelæa, quæ Persis Mezereon dicitur, bilem, pituitam & aquas. Hæc à priscis inter arborum & vitium medicamentosas & purgantes materias, connumerata lego. Quæ si quis obijciat recenseri inter violenta pharmaca, & ob id parum tuta esse: huic responsum volumus, illorum vim ac furias frænari & alterari succis contrariarum qualitatum, quibuscum miscentur, &, vt ita loquar, concorporantur, ac transsubstantiantur. Addo quòd illorum impetus frangitur, & si quę insit virulentia, coërcetur via, modo, ac tempore transmutationis quam subeunt, vt causas alias omittam. Recentiores qui rerum secreta vigili studio rimantur & perquirunt, de obseruatione sæpius repetita promittunt arbores, vites, radices & plãtas, etiam medicamentosas euadere, à simplicibus pharmacis purgantibus, quæ hodie nobis in familiari sunt vsu, & summa carent violentia. Cuiusmodi sunt Polypodium, Epithymus, Cartamus, Sena, Hermodactyli, Agaricus, Rhabarbarum, Tamar Indi, Myrobalani, & alia, vt paulò pòst dicemus. His iactis fundamentis, structuram medicationum aggredior, & sic δενδριατρίαν nostram instituo.

Respõsio ad quædã obiecta.

Quomodo selectarum arbuscularũ fructus ita medicamentosi euadant, vt corpus clementer absque molestia purgare possint.

CAP. II.

Quæ arbores eligendæ huic artificio.

CVM volueris tibi comparare fructus purgante facultate, aut alia dote, vt scribemus, præditos, eliges de multis arbusculam cuius tibi visum fuerit generis, sed ferentem fructus generosos ac suaues, humilem et parum supra terram extantem, iuuenem, quæ bimatum, aut trimatum non excesserit: in aëre libero & perflato educatam, læto solo natam, & ab hominum, pecorumq; iniuria prorsus exclusam. Hanc per veris initia, dum omnis parturit arbos, vel paulò antè vt feret anni tempestas & natura, nonnihil supra radicem, ima parte findes, sed cortice clementer tractato, & nulla iniuria affecto. Deinde impactis fissuræ cuneolis osseis, vel ligneis, per longitudinem ad sesquipalmũ, plus minùs, pro arboris corpore & modulo, illam aperies: statimque quod adapertum erit, emedullabis, si medullam quidem habuerit caudex. Quòd si fissuram non possit admittere, nonnihil vltra matricem, ex alto terebrabis, & apto instrumento, medullę portiunculam, vel eius loco, matricis, aut cordis, vt vocant, quidpiam auferes, vel derades. Ioanni Mesuę hîc satis est arborem locis duobus vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforari, absque vlla medullæ spoliatione, vt mox dicemus. Quòd si nec terebrationem etiam sustinere possit, ineunda erit via alia, sicuti postea docebimus. Vbi fissuram, aut foramen diligenter expurgaueris,

Primus modus medicãdarum arborum.

gaueris, pharmaco ex superioribus aliquo, vel elleboro nigro tuso, vel scammonea, aut colocynthidis succo vel elaterio aut alio, iuxta scopum tuum electo, nonnihil tuso, &, si opus fuerit, macerato vtrunque ita inescabis, farcies, ac saturabis, vt prouerbij memineris, *Ne quid nimis.* Nam ibi quidquam nec pressum, nec pilus æquo addensatum esse oportet, vt nutritioni arboris, & transpirationi suus detur locus, posſitqúe per medullarem syphunculum, aut matricis ductum, vis medicamenti vnà cum alimento sursum liberè ferri, & formando, fouendoq́ fœtui sensim subministrari. Posteaquam id ritè peregeris, tum demum latera plagæ, & fissuræ, ablatis cuneis, ita committes, & vtrinque adduces, vt nihil interhiet, aut difflatum, vel rimulã admittat: circumposito etiamnum vulneribus Catoniano emplastro: quod argilla constat, vel creta, & arena cui bubulum fimum recens admistum sit, & ad lentorem vsque subactum. Sunt quibus abundè satis sit, cum Columella, paleato luto benesubacto; plagas obducere, & superiori parti vulneris, muscum, cespitem, cerã, aut picem, tenero cortice vestitam apponere, ne pluuia illabatur, vel à frigoribus, pruinis, niuibus, grandine, aut aliter, arbuscula desuper offendatur. Postremò, omnia vimine, aut vinculo alio diligenter obstringuntur, ne diffluant, aut bestiarum occursu, dissiliant. Eadem planè seruabitur diligentia in maniendo & resarciendo foramine: nisi quòd ad eius ostiolum, paris magnitudinis & formæ teres lignum sic intrudetur, vt exactè foramen claudat. His ad vnguem & opportunè actis, arbuscula suæ relinquetur

Hæc summè notanda, ceu vniuersalia.

Emplastra vulneratis arboribus idonea.

Pulchra Philosophia hortensis & rustica.

naturæ, vt fructus, fauente cœlo, probè coquat, & suo tempore decerpendos foueat. Quos experieris eadem facultate præditos, quâ intrusa medicamenta. Ex quo verè dici poterit, *Patrem sequitur sua proles.* Ioannes Mesuæ Arabicæ medicinæ Doctor præstantissimus docens quomodo fiant pruna quæ aluum subducant, & corpus vacuent, ad hunc scribit modum. Truncum arboris pruni, duobus locis, vel tribus, vnius palmæ interuallo, tenuiter perforant, immissoq; scammonio lutant: pruna ob id purgantiora euadũt. Dantur succo, vel decocto, cum saccharo, ad vnciam vnam. quo loco malè scribi puto, libram vnam. Cæterum, sedulò prospiciendum erit, ne ab erucis, aut alijs germinum prædonibus infestetur medicata arbuscula. Quod ratum esse hactenus obseruatum fuit, ob vim medicamẽtorum, quæ etiam in folia diffunditur. Vnde illa ad multa prodesse nouimus, raroq; vidimus ita medicatarum arborum fœtus verminare.

Obseruanda & cauenda in hac Dendriatria.

Modi sex medicandarum arborum, vt fructus ferant qui corpus clementer purgent. CAP. III.

Secundus modus medicandarum arborum.

QVANDO arbuscula, quo diximus modo selecta, germinum lactescentes oculos aperire, & carbunculos, florum suorũ rudimenta, pandere satagit, statim ac sedulò, vitiũ more vndiq; est ablaqueãda, aut, si familiariùs & crassiùs me loqui iubes, discalceanda, vsq; ad radicũ fibras & venulas. Quæ vbi apparebunt, & ritè expurgatæ erunt, illis sursum ac deorsum fasciculos, vel, vt medicè, imò verò Catonianè & rusticè loquar,

ſoquar manipulos aliquot, ex ſuprà memoratis pharmacis, iuxta preſcriptum methodum apparatis, ſternes, conſepelies, & infodies, ſuperaggeſta terra, optimo ſimo debitè temperata. Si ſiticuloſa erit anni tempeſtas, matutinæ & veſpertinæ rigationis imbre quandoq; recreabitur arbuſcula, & ita ſuæ naturæ in tempus, colligendis eius fructibus opportunum, relinquetur. Hæc priſca eſt medicandi formula.

Qui ſubtiliore ſunt Minerua, & rerum arcana penitùs ſcrutãtur, hanc viam, fœlici ſucceſſu, iniſſe, mihi nunciarũt. Sub finem Martij, inſignem ramum quempiam radicis generoſæ arboris medium ſecant: Et quà truncum vel caudicem ſpectat, in vas terreum humidis rebus, iiſque medicamentoſis & purgantibus, plenum, ita inſerunt, & hinc inde claudunt ac obſtruunt, vt nihil effluere vel difflari poſsit. Tum demum regeſta terra, cælo & aëri arborem in autumnum, vel tẽpus aliud decerpendis eius fructibus idoneum committunt: quo reuoluto, opus, ſi quidem neceſſe erit, initiante vere, iterãt. Non diſsimili artificio, quo Architectos, & ſolertes aliquot lignarios artifices, vti nouimus: dum ſibi arbores comparare ſatagunt, quorum ligna variè figurata & picturata conſpiciantur. Si quis loco medicamentorũ, vel medicamentoſarum plantarum, odores, vel odoratas aquas, aut quid aliud in vas, quo diximus modo, conſepeliendum immiſerit, non ſolùm fructus arboris illius, ſed folia & cortices, idipſum miraculo quodam præ ſe ferre obſeruabit.

Tertius modus medicãdarum arborum.

Pulchra & notanda.

Rei huius fidem de experientia ſibi factã conſtanter nobis faciebat, anno 1563. amicus noſter

Petri Bellonij cædes deploranda.

Petrus Bellonius, librorum multorum præstantium editione, & totius Europæ & Aphricæ peregrinatione celebris, paulò antè, quàm impius ensis scelerati cuiusdam grassatoris, vel ipsiusmet Bellonij (vt fertur) famuli sub vesperã, non procùl à suburbijs Lutetianis, illũ nobis sustulisset: dum Regios hortos, quibus erat præfectus, ex mandato Reginæ matris, inuisere satagebat.

Quartus modus medicandarum arborum.

Rem eandem paulò faciliùs assequeris, si antequam saliuet medicanda arbuscula, circunfossis eius radicibus, sed nullo ictu iniurioso offensis, aquam macerationis & infusionis electorum scopo tuo pharmacorum vel plantarum purgãtium, velut ex vbere sensim instillaueris, & dies aliquot idipsum opportunè repetiueris, vel saltem vnaquaque hebdomade solicitaueris, donec defloruerit, & fœtus sui plenum rudimentum tibi exhibuerit. Si Aquilo spirabit, & gelu regnabit, defendes quod dicũt à frigore myrtos. Quod fiet iniectis ad radices arbusculæ tuæ paleis multis fimo pingui superonustis: sed ita, ne fimũ arborem propiùs contingat, & putrente suo calore illam funditus perdat. Id laboris & periculi euades, si frigoribus exactis, rem totam aggrediaris. Vbi retorrida erit æstas, sub crepusculum vtrunque, simili potione, sed paulò dilutiore, arbusculam subinde refocillabis. Modus hic est admodũ expeditus, & paratu facilis. Nã cuiuis promptũ est, plantas, vt vocant, laxatiuas, vbiq; inuenire, & ex catalogo primi capitis ꝓ arbitrio seligere, ac nonnihil contusas, diem vnũ aqua multa macerare, & tum demum illa, q̃uo dictum est modo, vti. Hanc viam omniũ præstantissimam esse scribit Arnaldus à Villanoua, in operibus medicandarum

Via medicãdi pstãtiss.

darum arborum, plantarũ ac vitium, vt proprio dicemus loco. Nam malitia rerum valde alteratur per recessum facultatis earum in aliam substantiam. Ex quo, inquit, sine vlla noxa & periculo facilis sequi solet purgatio ex illis.

Si quis arbusculas huic negotio accommodas non habebit in suo horto, fundo, vel prædio, arbore quantũuis magna, ad hunc modũ vti poterit. Eligat ex ea ramum quempiam generosum et bellè educatum, quem Gallica terebra, aut aliter, ad medullam, vel matricem vsque, & nonnihil vltra, perforet, facto satis amplo foramine, pro rami modulo. Deinde foramen illud medicamẽtis, vt dictum est, inferciat, obturet, vestiat, liget, ac ita naturæ regendum permittat, donec maturos reddiderit fructus, & summè medicamentosos, reliquis ex ea arbore nihil tale agnoscentibus. Modus hic tam est certus ac probatus, vt viderim quandoque pomiferam arborem, à perito artifice colono, quem vno aut altero colloquio institueram, ita medicatam & comparatam, vt quatuor ramis ex eodem trunco natis, poma diuersarum qualitatum & medicinarum proferret, ac alijs quatuor diuersorum saporum & odorum. Quod nec insitione factum erat, nec alio adulterandi artificio, quàm eo quòd hîc describimus. Erat & id summè in ea arbore admirandum, quòd neque folia, neque fructus ramorum ita medicatorum ab erucis aliquo modo infestabantur, alijs eiusdem vndique populatis & erosis. Venio ad reliquos Dendriatriæ nostræ modos, vt ex pluribus habeas vnde feligas.

Quintus modus medicãdarũ arborũ.

Artificiũ valdè pulchrũ.

Sunt qui medicandas arbusculas opportuno tẽpore transplantent, sed ita, vt scrobi illis factæ & de-

Sextus m[odus] medican[darum arbor]ũ arbor

& destinatæ, selectas herbas medicamentosas, stercoris loco, larga manu priùs substernât, & radicibus defodiendarum circumponât, ac demũ adobruât, remisto pingui lętamine terrę. Si feruida sequatur æstas, & insolens grassetur incendiũ, quale per κυνοκαύματα sæuire solet, aqua maceratio nis plantarum substratis similium, arbusculam idoneis horis reficiunt.

CAP. IIII.

Modi alij admodum faciles, expediti, & probati

Septim⁹ modus medicãdarum arborum.

QVidam ex Dioscoridis consilio, in vino Phthorio, plantas multas, quibus inest purgandi facultas, ad imum truncũ medicandæ arbusculæ dissеminant, vel vndecunq; implantant, & adeò profundè illarũ radices infodiunt, vt radicibus arbusculæ, si fieri potest, adhæreant. Quæ ne reficcentur, aut tabescãt, crebra rigatione hinc inde tempestiuè occurrũt, satagúntque vt plantarum facultates purgatrices, ea perfusione, quasi vehiculo, alimentis arbusculæ radicatim permisceâtur, & sursum, vi ramorum attractrice, emulctrice, & vegetatrice, ad fructuum formationem & alimoniam, sensim attollantur. sed ita sunt coaptandæ & disponendæ huiuscemodi plantæ, vt arboris truncum amplectantur & coronẽt. Nam ex illarum ἀπορῥοίᾳ & effluuio, aliquid in amplexatum, insensibili trãspiratione, abibit, & conformabitur. Quod sanè absurdum esse non debet: cùm videamus arboreos fructus plerosq; certarum plantarum sapores ac odores præ se ferre, quas vel substratas habent, vel haud ita procul dissitas. Sic quædam mala, brassicam

Pulchra & notatu digna.

olent

olent, quòd illam vicinam videant, eiusq́; diurna & nocturna defluuia exhauriãt, ac modo imperceptibili, duce aëre, imbibant. Sic prætereà, vina quædam plus alijs diuretica esse experimur: licet in eodem tractu & fundo omnia nata & educata sciamus. Quod vicinis & socijs herbis ac radicibus, quibus facultas inest ciendi vrinas, ascribẽdum duco.

Non defuerunt qui fissuras, aut terebrationes medicandę arbusculæ, iuxta primã methodũ artificiosè factas, compositis medicamentis purgantibus oppleuerint, & reliqua præscripto ordine perfecerint. Quod quàm fœliciter, nondum ex illis audire licuit. Octauus modus medicãdarum arborum.

Noui quosdam qui ramum ex selecta arbore ita raptum & vulsum vt aliquid de ea secum auferret, ac generosis fructibus scateret, figulino vase, aut ligneo cado, stercorata terra saturo, altissimè infodiebant, & plãtulas purgante facultate præditas, hinc inde comites illi dabant, ęstuq́; vigente, aqua macerationis plantarum consimilium, diluculo, & vespere, larga manu irrigebant. Id tandiu, positis interuallis, repetentes, donec fructus adultos, & ad vnguem maturos iudicarent. Modũ hunc verissimum esse, mihi certò asseruit quidam ex eorũ monachorũ ordine, quos Celestinos vocant. Nec alijs plantis se vsum asserebat, quàm ijs quæ in publicis cœnobij hortis occurrebãt: nimirum Lathyride, Ricino, Tithymalis, Viola martia, Malua, & similibus. Quarũ auspicijs, quo dictum est modo, cerasia, pruna & persica præcocia, sibi comparauit, quę clementer & absque tædio, aluum subducebãt, ad tres, quatuor, quinque, plures vel pauciores deiectiones, Nonus modus medicãdarum arborum.

pro

pro assumptorum quantitate & numero. Addebat se hinc magnam gratiam & fauorem inijsse apud multos præpotentes ac diuites, quos participes fecerat fructuũ suorum medicamentosorũ. Quod hîc scriptum volui & adnotatum.

Decim⁹ modus medicandarũ arborũ.

Postremum erit, quod vna & altera obseruatione mihi hactenus fœliciter, & ex animi sententia successisse deprehendi. Sunt quædam præcocia & fugacia pomorum genera, quæ figlinis, aut ligneis vasis capacibus, aluntur, crescunt, fouentur & maturescunt: dum poma dico, fructus eos cum Grammaticis intelligo, qui molli pelle vel tunica teguntur. Vbi illorum parentes arbusculas defloruisse, & fœtum adhuc informẽ, sua forma velle informare obseruo, tunc liquoribus ex maceratione simpliciũ medicamẽtorum purgantium & scopo meo idoneorum, expressis, nascentes & adhuc lactescentes arbuscularum partus, velut ex vbere, blãdo instillatu & irrigatu foueo, idq; electis horis & temporibus, dies aliquot facere perseuero, paucis contentus fructibus & arbusculis: sed ijs generosis tamen, & ob id accuratè et solicitè educatis. Si retorrida et sicca inualescit tẽpestas, vt hinc sitire videantur, simili liquore, opportunis horis etiam refocillo, & ob rapidum æstum siticulosam terram, ad inebriationem vsque, diluo & irrigo. Hæc de medicandis arborum fructibus vt aluum subducant, satis erunt. Nunc demum nobis explicandæ veniunt aliarum medicationũ formulæ, sanè quàm iucundæ & vtiles.

Arborum

Arborum medicationes aliæ, ad particulares effectus, pulchræ & animaduersione dignæ. CAP. V.

SI ab arbusculis tui horti, alia exigis medicata auxilia, quàm præcedentia (quæ aluo duntaxat lubricandæ fuerunt accommodata, & talibus humoribus vacuandis destinata, quales medicamenta ipsa mouere apta sunt) potes, pro concepto scopo tuo, quidquid visum fuerit, arbusculis ipsis, iuxta præscriptos modos, committere, & quodãmodo implantare. Itaq; si fructus habere voles cõtra pestem ac venena auxiliares, loco purgantium medicamentorum, cõmodè ac salubriter vsurpare poteris, theriacem optimam, vel mithridatium, aut radices alexipharmacas, & alia pesti ac venenis aduersantia (de qbus multa in nostris contra pestẽ Secretis) iisq; arbusculas tuas, qua dictum est methodo, imbuere, ac saturare. Si fructus ὑπνοτικοὺς καὶ ὑπνοφόρους, hoc est, somnum conciliantes habere satagis, plantas, radices, semina soporifera, & alia, arbusculis tuis nõ dissimili accommodabis methodo. Verumenim verò, priusquam manum de hac, quod dicunt, tabula remoueam, paucis admonebo quid Ioan. Langius aduersus fures fructuum hortensium et arboreorũ scripserit. Cãtharidum vsum, inquit, nusquam cõmodiorem reperi, quàm si crudum earum puluisculum pomis, prunis, ficubus, persicis quoq;, & aliis venustioribus fruct. ab ima arbore pendulis, inserueris, fissuramq; reducta cute vel putamine celaueris & occultaueris. Hæc si pomorum fures de decerpta gustauerint, intolerabilis vrinæ dolor & stillicidium furtum illorum

Fructus contra pestem et venena.

Fructus somniferi.

illorum redarguet, ac supplicij grauitate pensabit. Sed de his satius fuerit tacere, quàm plura scribere. Alia penè innumera, pulchra & vtilia ex hisce progymnasmatis & præludijs nostris, facilè excogitare ac inuenire poterit Lector ingeniosus & industrius. Nam intelligenti, vt loquuntur, pauca sufficiunt.

Fructibus arborum, odores & sapores quosuis, nec non etiam colores, facilè comparari posse.

CAP. VI.

QVAE hactenus de medicationibus arború tradidimus, eadem etiam ad odores, sapores, colores, & alia quamplurima, methodo simili, fructibus comparanda & variè concilianda, transferri aptarique possunt, applicatione rerum idonearum pro voto & arbitrio tuo selectarum ad id quod quæris & optas. Hinc scilicet, absque vllo insitionis artificio & mangonio comparantur fructus, etiam per summam maturitatem acerbi, alij acidi, nónulli austeri: quidam dulces, melliti, saccharati: plerique moschati, cinnamati, seu canellati, aut alterius saporis vel odoris, tam grati, quàm ingrati: &, vt paucis dicam, quales perito artifici formare visum fuerit. Quod verissimum esse, non tam de auditu, quàm ex gustu & odoratu, non semel exploraui & obseruaui. Imò verò (quod fidem superari multis videbitur) mora lutea, pyra rubra, ac mala cærulia, tam intus, quàm in cute, & ex sua quæque arbore pendentia, non sine admiratione, aliquando conspeximus, contrectauimus, aperuimus, & gustauimus, sed

Fructus diuersorum saporum.

nulla

nulla saporis gratia, quę coloribus illis adulterata fuerat, & hinc tota in pabulum oculorum potiùs quàm linguæ delitias, migrauerat. Miretur hoc qui nescit, nec intelligit multa in vasto mũdi huius theatro, miraculi loco esse, quæ ingeniosa hominum diligentia, artificioso medicamentorũ adulterio, & solerti insitione, comite vbique industria & labore, in lucem protulit. Vnde rectè admodum scripsisse mihi videtur poëta. Hortẽsis Philosophia.

Ipsa nouas arteis, varia experientia rerum,
Et labor ostendit miseris, vsusq; magister.

Causa cùm plerosque lateat, illis tatum miraculi & stuporis ingerit, vt præter naturam talia fieri credant. Res ea, cùm in his quę hactenus docuimus, & deinceps ostensuri sumus, tum maximè in varijs arborum insitionibus & florum varietate locũ habet. Quarum ope & ingenioso artificio, medicamentorumq; & colorum mangonio solerti, fieri plerunq; videmus, vt vna arbor prodigioso spectaculo, diuersi generis, varij gustus, insueti odoris, necnon coloris & facultatis, poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno eodemque trunco emergẽtia, proferat. Quod exemplis duobus, penè prodigiosis, demonstrare ac illustrare pergam, licet id extra institutum esse videatur. Mira artificiorũ ingenia.

Arbores duæ summæ & prodigiosę admirationis. CAP. VII.

INcomparabilis ille rerum naturæ interpres Plinius, de insigni quadam arbore, hunc in modum scribit. Vidimus insitam arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onustam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis Pliniana arbor admira bilis.

te, ficis, pyris, punicis, malorumq; generibus: sed huic breuis vita fuit. Hactenus ille. Multo mihi prodigiosior videtur arbor ea, quàm Ioannes Baptista Porta, Neapolitanus, describit in Opusculo suæ Magiæ naturalis. Vnam, inquit, nouimus arborem, delitias horti nuncupatam, crassitudinis & proceritatis non ingratæ. Hęc trifurcata erat, & in vno ramo vuas duas vinaccis vacuas, discolores & medicatas gerebat: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus persicum proferebat, ex persico & nuciperfico, interuallis pluribus, ęquè distinctum, & absque vllo osse. Quòd si cui inerat, nucleum dulcem vti amygdala dabat: & nūc hominum, nunc animalium faciem mentiebatur, diuersaq; lineamenta demonstrat. Tertius, cerasia exossa, acida ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus, rosisq; consitus erat. Porrò fructus ipsi debitam magnitudinem superabant, ac alijs dulciores & odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra legitimum tempus suos fœtus educabat: nam diu in arbore morabantur, & continuę fœcunditatis orbem toto anno ministrabant. Per quosdam enim gradus poma sibi succedebant, & fętura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant. Denique sic cœlum & solum arbori fauebant, vt pulchriorem in tota vita non conspexerim. Hactenus ille: ex quo tam raræ arboris historiam huc proferre voluimus, vt intelligeres,

Arbor prodigiosa & inaudita.

Arbor verè aurea, si talis vspiam reperiatur.

Quantum ars ipsa valet, quantúmque industria pollet,

Et quantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
Necnon ingenium medicandi hortensia solers:
Queis fauet impatiens otij labor, optimus artis
Cuiuscunque dator.

Sed dimissa insitione, de qua nuper Opusculum edidimus, institutum repeto, et ex diuerticulo in viam cœptam redeo: à qua (occasione data) ideo nonnihil deflectere voluimus, vt ostenderemus artem medicandarum arborum cum insitione copulatam, planè admiranda moliri, si in peritũ & industrium cadat artificem. Arborũ insitio & medicatio multa possunt.

De collectione, repositione, custodia & vsu fructuum medicamentosorum: & alijs in hac arte obseruãdis. CAP. VIII.

ANte quàm propositam narratiunculã aggrediar, admonebo artis huius studiosos, quòd medicationes hactenus præscriptæ, minorem materiam, rigationẽ & sedulitatem exigent in arbusculis fructum paruulum ac molliculum ferentibus, quàm ijs quæ illum maiusculum ac duriusculum producunt. Primi generis sunt, cerasus, morus, prunus, persica arbor, anteperssica, præcocia, olea, & vitis. Secundi, malus, pyrus, cotonea, amygdalus, iuglans & similes arbores: quarum, vti etiã superiorum, fructus non exactè suas vires medicamentosas exerent, ante maturitatem. Per quam die sereno, circa nouilunium, alto Sole, blanda manu, absq; vlla iniuria, læsione & vitio, fructus decerpentur, ac loco idoneo, vt in nostris hortorum Secretis docuimus, in vsum accuratè reponentur. Si custodiæ non erit locus,

Admonitio valde notanda.

Tẽpus ac modus collectionis & repositionis fructuum.

vel, quòd anni tempestas australis & pluuiosa, illam negauerit, adeò vt hinc à labe & corruptione periclitari videantur: vel quòd per imbres & nebulas collecti fuerint, & ob id excrementitio humore, putredinum parente, abundauerint.

Quomodo siccari debeant.

sublata omni mora, calente clibano (si per Solem minùs licet) aut craticulis ad focum suspensis, integri, si parui & tenelli erunt: vel bipartitò, aut quadripartitò diuisi, & ab interaneis repurgati, necnon depellati, si magni & diriusculi aderunt, paulatim resiccabuntur, ac blandè torrebuntur. His ita comparatis, illico mundis vasculis, vel calathis, papyro internè vestitis, reponentur, & accuratè seruabuntur. Si recepto more condire voles, præclarè ac salubriter ages. Vsus omniũ erit,

Vsus, tẽpus & quantitas.

vel ex propria cuiusque carne & pulpa, vel ex eiusdem iusculo & decocto, sicuti de prunis fieri solet per Ichthyophagiam, & esuriales ferias. Tempus vtendi esto matutinum, vel paulò ante pastum, & nonnunquam sub somnum. Quantitas limitabitur pro cuiusque corporis modulo, ætate, sexu, temperamento, mouendi facilitate, vel difficultate, & medicamentorum, quibus imbuti erunt fructus, natura forti, cita, aut debili. In quam rem, tibi prudenter & opportunè consulendi erunt docti atque cordati medici. Quod vt facias, te etiam atque etiam amicè moneo, &

Pulchra & valde notãda.

valde cohortor. Penè omittebam ꝙ fructuum medicatorum tam ossa, quàm semina, diligenter colligi debent, ac diligentiùs custodiri, ob vim medicamentosam quæ summa illis inest, non dicam aduersus lumbricos & interanea ventris animalia, liberandasq; obstructiones, sed & alia quamplurima, quæ hîc reticere malo, quàm paucis xe-

cis explicare. Habent de multis id solenne, quòd si implantentur, aut serantur, quæ hinc emergent arbores, medicamentosum nescio quid prę se ferent. Quæ res in surculis aut ramulis, ex simili arbore detractis, & alibi inserendis, vel pangendis, locum vix habet: nec etiam in medicata arbuscula, si transplantetur ac transferatur. Nam materni lactis & soli genitalis negata facultate, sublatoq; nutricis assueto vbere, succos oblita priores, meritò à proprio temperamento, eoq; medicato, in aliud degenerare potest. Quare si voles vt ad ingenium redeat, & vires medicamentosas, penè exhaustas, resumat, medicatâ alimoniâ, quibus dictum est modis, refocillanda, ac instauranda tibi erit. Nec id solùm in trãsplantatis & trãslatis locum habet, sed etiam in ijs quę nec cœlum nec solum mutant. Vnde par erit quotannis, aut saltem quoque biennio, recens medicamentum, siue simplex, siue compositum, aut antidotum, vel quiduis aliud, denuò illis accommodare. Quemadmodum ex Græcis Florentini Georgicis, transcripsit Neopolitanus Palladius, & plerique illo antiquiores.

Pręcepta pro transplantatione.

Dignũ animaduersiõe.

Quomodo non medicati fructus, tam æstiui, quàm autumnales, decerpti & domi asseruati, medicamentosi euadãt vt corpus repurgare posint.

CAP. IX.

HIC nequaquam silẽtio dissimulabo, quod [illegible] summè desideratum, & cupidè ex[illegible]. [illegible] illud? inquies. Quomodo ci[illegible] tempore, quilibet repositos [illegible], siue æstiui, seu au-

Res multis multorũ votis expetita.

tumnales,

tumnales, ita possit componere, vt clementer & absq; nausea aluum moueant, & subducant, corpusq; à superfluis excrementis liberè ac blandè vacuent. Si patientem aurē mihi præbueris, paucis docebo. Omniū primùm à fido quopiā Pharmacopola tibi comparabis purgātia aliquot medicamenta simplicia, ex eorum classe quæ violēta nō sunt. Qualia sunt Rhabarbarum, agaricus, sena, polypodiō, epithymus, semē cartami, myrobalani, thamar Indi, & similia. Vbi vnum, aut duo ex his, scopo tuo idoneis, probè selegeris, ex medici consilio legitimas ac sanas portiunculas, negligenter, si opus erit, fractas & contusas, horis aliquot, cum tantillo cinnamomi & seminū anisi, infundes, ac macerabis, in sero lactis, oxymelite, ptissana, vino, aqua, aut blando quopiam liquore, vt visum tibi erit, ꝓ corporis tui & partis anni, necnon aëris temperamento & statu. Deinde quidquid id erit, percolabis, clementer exprimes, & calidis cineribus, apto vasculo, superpones: ibiq; horis aliquot insuccabis, vt loquitur Columella, cōpuncta locis multis pruna, persica, pyra, ficus, cotonea, vel cerasia: ex his quę tibi ad manum erūt, nihil refert, modò Solem passa fuerint, vel clibano, vt diximus, reficcata, aut aliter asseruata. Vbi liquore illo medicato, & iusculo, affatim imbuta erūt, & pro rugosis obesula apparebunt valdeq; turgebunt, tum demū medicamētosa habebis alimēta, quę absq; vlla molestia, corpus, soluta aluo, blandè repurgabūt. Rem eādem fœliciter etiam experieris in vuis, quas Damascenas nuncupant: magno ventriculi ac hepatis cōmodo, sed detractis priùs, & ex illorum pulpa seclusis vinaceis. Si insuauem quempiam gustum

[Margin notes: Quomodo reficcati fructus medicamentosi fiāt. — Primus modus. — Correctio.]

vt amarorem, acerbitatem, vel quid simile, præ- prauí gustus
se tulerint medicata isthæc alimenta, sacharo o- & saporis.
ptimo, aut puluere glycyrrhizæ, vel cinnamomi facilè tegi, ac dissimulari poterit: adhæc aniso condito, vel coriandro præparato, aut huiusce-modi artificio quopiam aromatico & dulci, pro cuiusque gustu ac palato. Quidpiam igitur ex ijs prægustabitur, aut vnà mãducabitur vel sumpto illo medicamentoso cibo, statim deglutietur, vt contraria contrarijs emendentur.

Est modus quidã expeditus & salutaris, ita co-quendorum in foculo cydoniorũ, & aliorũ quo-rumcunq; fructuũ maiorum, vt corpus à grauã-tibus excrementis absq; vllo tædio, torminibus ac fastidio clemẽter purgent: imò verò purgan-do, viscera roborent. Hunc qui nosse volet, velle autem debent omnes, percurrat aream tertiam, cãpi septimi, nostri Horti medici, seu Alexikepi, qui nuper rerum multarũ accessione locupletior & emẽdatior in lucẽ prodijt: illic inueniet quod placuisse queat. Sed de his fusiùs agemus paulò pòst in vino Cydonite, & Hydromelo. Secundus modus.

Ioannes Langius, illustrissimorum Comitũ Palatinorũ medicus doctiss. in quadam epistola ad Cyrlerũ, de medicatis fructibus ad hũc scribit modum. Accipe aquã aut vinum, in qua vel scã-monea, vel tithymali cortices, aut turbith, vel id genus fortium medicamentorũ, maceratũ sit: in quo pruna sicca ex Damasco, caricæ, vuę pas-sæ, donec turgescant, maduerint. Hæc absq; vllis torminibus aluum leniter expurgant. Nam hæc sola virtute medicamẽtorum, exuta eorum sub-stantia, imbuuntur. Hactenus ille. Quartus modus.

Cognoui qui antea commemoratos nobis fru-

 ctus,

ctus, tam ficcos, quàm recentes, nullo modo macerabant, sed eũ purgantibus medicamentis simplicibus, eis à medico præscriptis, & modicè fractis, si opus erat, raroq; linteolo deligatis, prunorum modo in vino aqua temperato, coquebant: & addito saccharo multo albissimo delicatis palatis edendos proponebant: vel solum eorum iusculum propinabant, & decoctorum carnem per setaceum excernebant, ac mundo vasculo repositam, in vsum idoneum, & tempus opportunum accuratè custodiebant: de eodem boue, vt dici solet, lora trahentes, vnaq; & eadem fidelia duos parietes dealbantes.

Quintus modus.

Noui alios, qui fructus iam dictos, post longam macerationem quo nuper dictum est modo, blandè siccabant in clibano, & iterum ac tertiò macerabant, & demum resiccatos, pyxide includebant, & quoties opus erat, excludebant, ac in vsum opportunè conuertebant, respersò multo saccharo optimo. Si vigebat æstus, in aqua rosacea macerabant: si hyems erat, suffocatis in vino pauco aliquot eorum buccellis, & copiosa sacchari aspergine dealbatis, liberè vtebantur, & quidquid erat vini superbibebant. Sed vt quod sentio verè dicam, non sunt hæc temerè tentanda absque docti medici consilio, perinde atque alia pleraque hactenus scripta. Nam ille selecta medicamenta, ægrotantium affectibus, aut sanorum præcautionibus idonea seliget, & ad legitimum pondus, ac dosim, vt loquuntur, omnia deducet, iudicioq; & arte singula temperabit. Imò verò suopte Marte, iuxta hanc methodum, noua comminiscetur artificia: quando non omnia possumus omnes.

Doctus medicus in hac philosophia vbique consulendus.

Quomodo lactuca, borrago, portulaca, & olera alia, adhæc cucumeres, cucurbitæ, pepones, raphanus, cinara, fraga, grossulæ, framboesiæ, & similes fructus ac plantæ, deiectorias facultates induent, & sapores ac odores varios admittent. CAP. X.

SI ad medicationes olerum, radicum, & plantarum multarum, prudẽter referas quæ de medicandis arboribus nuper scripsimus, nouo hîc sermone opus non erit. Verumenimuerò, quia plantæ radicibus tam solidis non innituntur, quàm arbores, nec tam robusto donãtur corpore, nascunturq́; plurimũm seminibus, vel implantationibus, ac breuioris sunt vitę, idcircò de illis peculiarem hîc instituemus narrationem. Si itaque semina plantarum titulo capitis huius propositarum, aut aliarum, maduerint triduo, vel quadriduo (antè quàm serantur) in iusculo macerationis purgantium medicamentorum simplicium, initio huius Opusculi descriptorum, & siccata, vicibus iteratis remaduerint, ac ita optimæ terræ, pingui fimo saturatę, ac diligenter subactæ, commissa fuerint, quicquid inde nascetur, medicatorum seminum facultates ac ingenium referet.

Hortensiũ penè omniũ medicationes.

Primus modus.

Idem etiam continget, si medicamentosa illa macerationis aqua, vel iusculo, (seu cremore quopiam) pullulantes plantulas, & adhuc lactescentes, aliquot diebus, velut ex nutricis vbere, stillando, & non mergendo, aut inebriando, opportunis horis foueris ac rigaueris: hanc enim alui solutionem facilem & corporis purgationem ab

Secundus modus.

c 5 illis

illis cōciliabis. Si grauis æstus inferiora torrebit, eodem liquoris haustu illas sitientes, affatim, & identidem, sed tempestiuè, (vt in arboribus dictū est) refocillare, ac recreare poteris.

Tertius modus.

Sunt qui per adolescentiam plantarum, radices earum blandè circunfodiūt ad capillares vsque fibras, sed absque vlla iniuriosa tractatione & eradicatione. Tum demum, purgantia medicamenta simplicia, proposito scopo selecta, & nonnihil contusa, si opus erit, earum nudatis radicibus sparsim iniiciunt, ac dissemināt (vt in arboribus diximus) regestaque terra adobruunt, consepeliunt, ac ita educati, crescere, & medicamentari permittūt. Quod à multis factum, & salubriter expertum, verè scio.

Quartus modus.

Nonnullis abundè satis est dū plantulas transferunt, in scrobiculum illis defossum mittere ac substernere selecta medicamenta: deinde stercorata terra, & si opus erit, irrigata, omnia condere, ac ita cœlo & solo committere. Modos alios requires ex medicationibus arbuscularum. Et quæ de liquoribus, & succis medicatis ad plantarum radices infundendis, tradita sunt, eadem etiam ad sapores, & odores (de coloribus dubito) prudenter, ac solerter coaptare poteris, exemplo Aristoxeni Cirenei: qui, vt scribit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati ac collegio subscribēs, natas in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat, eoque potu, donec satis ebibissent, satiabat: vt postridie, cùm illuxisset, placētas virides à terra missas, se haberē venditaret: dignum helluone inuentū, nedum philosopho. Sed in medicamentoso plantarum mangonio & artificio versatum satis. Manum

Historia pulcherrima.

itaque

Itaque ex hac tabula mouebo, vbi admonuero, quòd plantæ, quibus à natura inest purgatrix quædam lubricitas, vt violis martijs & maluis: aut lactea substãtia & dulcedo, nõnihil etiã deiectoria, vt lactucis: vel nitrosus succus, & ob id medicamentosus ac deiectorius, vt brassicæ & betæ: aut lenta & excrementitia humiditas, vt portulacæ: hæ, inquam, & similes plantæ, cura admodum solicita, medicamentisq; multis non indigent, vt medicatę, ac purgantes euadant, cùm id naturã ferè comparatum habeãt: & ob id modica alteratione indigent, vt medicamentosæ fiant. De peponibus, cucumeribus, & huius plumę alijs, non dissimilis erit ratio, ob succum excrementitium, aquosum, & nonnihil lubricũ, quo largè scatent. Pulchra & notatu digna

Vites varijs modis medicatas reddere, vt earum vuæ, & vina ex illis expressa, aluum clementer moueant, & corpus absq; molestia purgent. CAP. XI.

Secundum vindemiam, vbi vites ablaqueantur, quantum putabis ei rei satis esse vini, tot vites ablaqueato, & signato: earum radices circumsarrito & purgato. Postea, veratri radices in pila contundito, & circũ vitem ponito: his stercus vetus, & veterem cinerem, ac duas partes terræ circùm addito. Radicibus vitis terrã insuper inijcito. Hoc vinum seorsum legito. Si voles seruare in vetustatem ad aluum mouendam, seruato: nec commisceas cum cætero vino. De eo cyathum sumito, & misceto aqua, ac bibito ante cœnam: sine periculo aluum mouebit. Prisca medicandarum vitium philosophia. Primus modus.

Aliter

Secundus modus.

Aliter, cùm vites ablaqueantur, signato quampiam, ne admisceas cætero cum vino. Treis fasciculos veratri atri circumponito circum radices, & terram insuper iniicito. Per vindemiam de his vitibus, quod delegeris, seorsum seruato, cyathū in cæteram potionem indito, aluum mouebit, & postridie perpurgabit, sine periculo. Hæc ad verbum M. Cato in suis de re rustica Commentarijs.

Africanorum & Græcorum geoponici ac medici, Catone multò antiquiores, hac incedūt via.

Tertius modus.

Sarmentum quod pangendum est, ima parte finditur, trium vel quatuor digitorū mensura, sublataque medulla, simplex medicamentum purgans & deiectorium, ex his quæ primo capite recensuimus, contusum, medullæ loco intruditur. vel compositi alicuius pulpa (quod præstantius est) immittitur. Postea vulnus aut fissura, ne quid effluat, idoneo emplastro tegitur, deligatur et ita sarmentum terræ mandatur. Hæc Florentinus, ex Græcorū geoponicis & medicis vnus, & post eum Palladius.

Quart⁹ modus.

Recentiores satagunt, vt vitis ablaqueatæ radices emundentur, deinde purgatis alicuius medicamenti compositi succum, vel ex simplicis alicuius maceratione liquorem, affusione & rigatione, per dies aliquot repetita, affatim cōbibant & exhauriant, maximè, dum noua de grauido palmite gemma tumet. Hoc peracto, terram radicibus regerunt, & ante omnia diligenter cauēt, ne tum gelidus & niuosus spiret Aquilo, radices percellens, ac vires medicamentorum obtundēs. Qui ex vite hunc in modum medicata nascentur racemi, deiectorij erunt ac purgantes, [illegible] ar-que vinū ex illis expressum, sicut. [illegible] ad-

[illegible]

notauit idem Florentinus, libro primo & secundo suorum Georgicôn. Modus hic sanè quàm facilis est, ac valdè expeditus, vt testatur Arnaldus à Villanoua, ob causas in arboribus expositas. Hinc nimirum visa, repertaq; est vua, vt ille idẽ scribit, cuius acinus quilibet aluum clemẽter mouebat, habebaturq; res ea pro summo miraculo. Qui vuis & vinis albis oblectantur, vitem ac vina huiuscemodi medicata sibi comparabunt: qui rubris, contrà: quando, velle suum cuiq; est, nec gustu viuitur vno.

Est alius modus comparandorũ huiuscemodi racemorum facultate deiectoria præditorũ cum suis vinis, quem nec tacebo, nec tibi dissimulabo. Sarmẽta ex generosis vitibus, opportuno tempore seliguntur, & in vas aliquod semiplenum purgantibus potionibus, vel medicamentosis liquoribus, maceratione longa paratis, deponuntur: deinde illis terra optima remiscetur, ac tãtisper resoluitur, irrigatur & curatur, donec sarmentorum & flagellorum oculi nitantur exire. Id vbi fit, more vitium cæterarũ, idoneo loco circunspectè panguntur, summaque habetur cura ne iniuriosa tractatione, vel tantillum offendantur, & hinc ex suo membro excutiãtur. Qui inde nascentur racemi, pro facultate succi ac liquoris, quo imbutus fuerit palmes, medicati euadent, perinde atq; vinum quod ex illis exprimetur.

Quintus modus.

Notandum & cauendũ

Aliæ vitium, vuarum & vinorum medicationes pulchræ & ingeniosæ, ad somnum, contra venena, & alia. CAP. XII.

ETSI

ETSI quę hîc scripturi sumus, facilè & explicatè colligi possint ex pręcedentibus, dicā nihilominus de illis aliter, paucis ac breuiter, quantū feret materia. Si loco purgantiū medicamentorum compositorū, aut diluti eorū, vel decocti simpliciū, quippiā ex ijs antidotis, quę somnum conciliant, in liquorē solutum, ad vitis radices ablaqueatas, tēpestiua rigatione effuderis, vel hypnoticas & somniferas plantas iisdem radicibus consepelíueris: aut circū plantaueris (vt vult Dioscorides, in vino phthorio) tam vuę quā calcata & pressa ex ijs vina, somnum facilè conciliabunt. Idem fiet, si truncum vitis selectum, vt de arboribus diximus, Gallica terebra, aut alia, perforaueris, & eadem antidota foramini intruseris, ac vulnus, quo ostensum est modo, tractaueris, obduxeris, ligaueris, ac Deo & naturę permiseris. Si theriacem, mithridatium, aut alexipharmacum aliud, eò intruseris (sublata si opus erit medulla) vel diluto eorundem, aut liquore macerationis plantarum venenis pugnantiū, radices imbueris, & frequenti rigatione, eaq; tempestiua, perfuderis, vitem habebis antidotariā, alexipharmacam, pestifugam, & venenorum, ac venenatorum omnium hostem capitalem: adèò vt nullum animal veneno imbutum, sub ea stabulari audeat, ac stationem aliquā capere. Quin etiam aiunt acetum ex vino vitis huius antidorarię & theriacalis factum, necnon vuas passas, miram habere facultatem contra toxica, pestilentē aërem & morbum, venenatorum morsus, ac alia pleraq;. Quibus deficientibus, proderunt etiam, vitis eiusdem folia trita, & venenatorum ictibus apposita. Quòd si rursus horum omnium penuria

Vitis somnifica qualiter fiat.

Vitis antidotaria, & venenis pugnans.

Mira vitis theriacalis efficacia

ria fuerit, cinis sarmentorum hominē à periculo vindicabit. Nam & citra theriacem vitis cuiuscunq; sarmentum, aduersus morsum canis mirè auxiliatur, modò non fuerit rabidus. Autores sunt (ne quis putet meum esse commentum) Pœnorum & Græcorum geoponici ac medici, & inter hos Florentinus, qui hæc posteritatem latere noluit. Cæterùm hîc nec omissum velim, nec intactum, quòd si de huiusmodi vitibus medicatis sarmentum transferendum, aut inserendum accipiatur, vires sui medicamenti, vt de arboribus diximus, vix resipiet, nec materni medicaminis gustum retinebit. Quare oportebit noua infusione, eaque assidua, vim senescentis succi iterare & suscitare, vt scribit Neapolitanus Palladius, rerum agri doctor non aspernandus. Præceptum notandum.

Quomodo carnes gallinarum, caponum, perdicum, columborum, phasianorū, pullorum, anserculorum, turturum, alaudarum, turdorum, & similium alitum: Adhæc, hœdorum, agnorum, lepusculorum, cuniculorum, porcellorum, & similium quadrupedum medicamentosæ fiant, vt corpus ab excrementis blande purgare queant.

CAP. XIII.

Ex præcedentium explicatione & doctrina, facilè fuit colligere non posse rationi, aut sensui, aut experientiæ, aut doctorum virorum sententiæ consentaneam esse illorum opinionem qui negant vires seu potestates certo generi à forma substantiali contributas (quæ in temperamentũ aut materiæ proprietate consistunt) alijs non- Vires certo generi attributas, alijs specie distinctis communicari.

nonnunquam rebus & ſpecie diſtinctis communicari: id quod vijs multis, & exemplis compoſitionum, transmutationumqúe varijs, in fructibus, oleribus, radicibus, vitibus & vinis, hactenus pro tenui noſtra Minerua vtcunque oſtendere ſatagimus. Hinc nimirum, nec fruſtra, nec temerè Gallenus multis in locis teſtatur lac capræ quæ ſcammoneam, & tithymallos vel marinam braſsicam depaſta fuerit, purgatorium euadere. Id quod etiam Hippocrates non de capra modò, verumetiam de mulieribus affirmat: putatqúe hinc non parum referre, quo ſiue mulier, ſiue animal cibo vſum ſit, cuius lacte ſalubriter vti velis, ſiue ſanus, ſiue maraſmode ægrotans febre, aut ad infantulorum probam alimoniam. Cùm itaque ſic res habeat, vt quo cibo veſcuntur animalia, illius odorem & vires reſipiant ac redoleant quodammodo eorum carnes: cùm lactigeræ pecudes, & boues, quem delinxêre ſalem (vt eſt apud poëtam) referunt in lacte ſaporem, imò verò in butyro & caſeo, cùm iuniperum oleant turdi qui illius baccis perlibenter veſcuntur, quidni etiam alitum quarundam, & quadrupedum iuniorum medicatis rebus & pabulis, vt mox dicemus, educatorum, medicatas eorundé vires & facultates in propria carne & pulpa referant, & hinc medicamentoſa ea caro & purgatrix euadat? Sed quonam, inquies, modo, id aſſequetur? vt priſcos medicos & philoſophos, qui ea de re ſcripſerunt, in præſentia omittam, ex recentioribus, pro multis, vnum Thomam Eraſtū proferam, quem paucis audire graue non erit. Docuit me, ait, aliquando præceptorum meorū vnus, purgatorias reddere gallinarum carnes, & bene-

De lacte medicato notáda & obſeruanda.

Turdos olere Iuniperū quandoque.

Quomodo fiant purgatoriæ alitū, & animaliū paruorum carnes.

bene successit in hunc modum. Decoquêda sunt purgantia pharmaca, vt helleborus, scammoniũ, agaricus, tithymalli, & similia, cum tritico, aut hordeo. Hoc solo exsiccato si vescantur longo tempore gallinæ, (vel huiusmodi volucres aliæ) purgabit earum caro comesta, nec erit admodũ insuauis & gustui ingrata. Hæc ille. quod artificium non ad solas gallinas, capones, perdices, phasianos, & huius plumæ alites alias, sed etiam ad quadrupedia animalcula quædam, vt hœdos, agnos, lepusculos, porcellos, & huius pili similia prudenter accõmodabis, medicato, vt diximus, domestico eorum pabulo. Nam de agrestibus hic non loquimur, sed domi vel educatis, vel educãdis. Verumenimuerò, precium operæ istius fuerit eundem Erastum rursus audire, eam in rem alibi paulò pleniùs & planius ad hunc philosophantem modum. Hellebori radix, inquit, in aqua cocta, medicatam eam reddit & purgatoriã: in qua si maceratus panis aut triticum à gallina dies aliquot comedatur, & in chilum, sanguinẽ, & carnes in eis permutetur, tum demum occidatur, coquatur, & à quopiam homine edatur, proculdubio purgandi vim & facultatem, & hellebore contractam, per tot substantiales mutationes conseruasse deprehendetur. Hoc si est, quis, obsecro adeò insaniet vt in tali carne formã hellebori, aut huius essentialem potestatem quærat. Erunt itaque hæc, cùm in præcedentibus, tum ijs quæ deinceps dicẽtur accipienda de viribus quæ in temperamenti aut materiæ proprietate consistunt. Non sum nescius plerosq; etiam magnates superiores alites vel animalcula exenterata ac plumis, & corio exuta, infarcire purgãtibus me-

Erastus in explicatione de purgantium medicamentorũ facultatibus.

Alius modus medicandarum carniũ alitum & paruorum animalium.

d dica-

dicamentis simplicibus, vt Rhabarbaro, agarico, folijs sennæ, semine cartami, radicibus polypodij, epythymo, & similibus, vno, duobus, vel pluribus simul, addito cinnamomo, semine anisi, vel fœniculi, nec non herbis parti ægrotanti idoneis & congruis: tum demum hæc omnia ventri alitis, vel animalis inserta, consutoqúe ostiolo, per quod immissa erunt, igni lento torrenda cõmittere: vt vaporosa medicamentorum horum substantia imbuta caro, &, vt sic dicam, insuccata, medicamentosa & purgatrix euadat. Alij farctam in hunc modum alitem, & his medicis miscellaneis intus saturatam, pingui iusculo incoquendam deponunt, eoque decocto purgante vnà cum carnibus salubriter vtuntur: & hinc corpus à grauantibus excrementis blandè repurgant. Sed de his hactenus scriptum sit, vt alijs suum demus locum & ordinem.

Modus alius & forma.

Hæc itaque de medicandis arboribus, fructibus, oleribus, radicibus, vitibus, vuis, vinis, & carnibus satis erũt. Quæ si placuisse, & grata fuisse intellexero, quæ apud nos latent & pulchriora, & præstantiora, ex vmbra in lucem communi iuuandi studio proferemus.

ANT.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, ARTIFICIA PVLCHRA COMPONENDOrum vinorum, quæ diuersis morbis blandè ac iucundè succurrant: cum prisco & recenti quorundam catalogo, & auxilijs.

CERTVM est priscos medicos summo studio ac diligentia perquisiuisse, quonã modo diuersis affectibus corporis & animi, cùm curandis, tum excitandis, vina artificiosè concinnarent, & medicata factitarẽt. Qualia sunt Theophrasti apud Heracleam Arcadiæ, quę viros dementabant: Athænei apud Thasios, quæ somnum accersebãt, & fugabãt: Plinij Arcadica, quæ fœcunditatem fœminis importabant, & viris rabiem. Adhæc Trœzenia, quæ qui biberant, negabantur generare: & Lycia quæ qui gustauerant, his soluta aluus firmabatur. Hinc, scilicet, variæ illæ, apud M. Catonem, vinorum concinnationes, ad varios affectus: necnon apud Dioscoridem: & ante iam dictos omneis, apud Pœnorum & Græcorum geoponicos ac medicos, sicuti suo loco deinceps ostendemus. Horum artificia omnibus penè morbis, cito, tutò ac iucũdè, nec non (vt aliquid de meo addã) quàm minimò, auxiliãtia, cùm legissent posteriores medici, hinc

Varia antiquorum vina ad varios affectus.

(fortaſſe) conſultò moti fuerunt, vt medicamenta quædam purgantia, vino macerarent, & horis aliquot infunderent, ad conciliandã ei medicamentoſam facultatem. Quod, Dij boni, quanto applauſu, & corporis totius conſenſu ſic hauritur? Quas, obſecro, vireis in corpore clementer ac blãdè ita non exerit? Quam ſuauitatem medicamentis & rebus, quibuſcum miſcetur, non affert? Quas facultates cerebri, ventriculi, iecinoris, cordis & inteſtinorum non roborat, ſubſtantiæ, ac naturæ ſuæ familiaritate, quę nobis amica eſt, aſſueta, & penè dixerim congenita? Hinc nimirum Galenus noſter, Falernum Mithridatio, & Theriacæ miſcendum præcepit, vt multorum amarorum, quibus cõſtat antidota illa, iniucunditatem tegat, & ventriculo qui amara auerſatur, ſuauitatem conciliet, contemtricemq́ue eius vim roboret. Rectè itaque ac prudenter ſolertes medici factitia vina excogitarunt, quę facultates impreſſorum illis medicamentorum, celeriter ac iucundè toti corpori, eſſentiæ tenuitate, ac familiaritate diſtribuerent, & à varijs affectibus illud opportunè liberarent, abſq; noxa, tædio, ac nauſea. Horum compoſitiones multiplices, & artificia diuerſa, tibi candidè, vt omnia, proponere ac paucis exponere, nec detrectabo, nec grauabor: vt habeas è multis quę pro arbitrio ſeligere & ſequi poſsis.

Vini facultates miræ in corpus.

Vinorum medicamentoſorum artificioſæ aliquot concinnationes, tam per vindemiam, quàm alio quouis tempore aggrediendæ.

CAP. I.

VIN-

VIndemiæ tempore, mustum ex albis racemis iisque optimis, ac minimè vitiatis expressum (si albo vino delectaris) vel ex alijs comparatum, seliges ac sepones: & antè quàm efferueat, in doliolum, cadum, lagœnã, vel aliud vasculum, ex mũda & proba materia concinnatũ, opportunè infundes. Sed ita, vt priùs selectę materiæ tuę medicę, lotæ ac purgatæ, in dictum vasculum descenderint: siue herbæ fuerint illæ, seu radices, flores, semina, species, aromata, fructus, grana, aut res aliæ quæuis medicamentosæ, quarum facultates mustum imbibere, ac præ se ferre satagis. Quod equidem duodecuplam proportionem habere debet ad dictas materias plùs, minùs, pro intensiore & remissiore illarum sapore, odore & qualitate. Id vbi factum erit, scutellâ vno latere apertâ, vel illo aliquãtulùm sublata, vinarij tui vasis osculum, & supremum spiraculum operies: vt fæces sensim ab imo ad summum tendentes, liberum habeant emissarium, & quod medicato habitu ac feruore sursum volitat, despumatum ad inferiora retrudatur. Vbi feruor resederit, & despumatio cessauerit, vas omnino replebitur, (quod pro alijs deinceps dictum velim) &, ne quid effluat, diligenter stipabitur, ac loco idoneo in vsum seponetur: q post duos menses opportunus erit. Vides quãto artificio hîc elaboratur, & quasi à natura conficitur, &, vt ita loquar, incorporatur, quod iniectum et comprehensum est. Nã per naturalem musti calorem, validamq; ebullitionem, interna rerum infusarum, necnon confusarum fit agitatio, velitatio & impresio. Quâ vinũ, multò superius, viribus ꝓprijs, eas spoliare, sibiq; proprias facere, imbi-

Primus modus componendorũ vinorum medicatorum.

Pulcherrima narratio, pro sequentibus valde notanda.

Arguta philosopha & nõ vulgaris

imbibere,&,vt theologicè loquar, transsubstantiare, vijs, modisq́ue omnibus molitur, ac tandem assequitur. Ex quo medicamentosum euadit,& hinc vi admodum penetrabili, artifice industria, insitas, conceptasq; rerum immissarum, sibiq; creditarum facultates, ad omnia corporis membra, in nictu oculi, iucũdè perfert ac distribuit, absq; vllo naturę grauamine, tædio, nausea, aut fastidio: sicuti probatum, expertum, ac summè obseruatum habemus, scimus, ac vidimus. Hoc primum est concinnandorum vinorum artificium paratu admodum facilè, sed mihi vtcunque suspectum. Nam periculum est, ne musto immersæ, aut natantes materiæ, ex mora, loci natura, difflatione præpedita, & alijs, vitium trahant, ac vinum ita labefactent, vt ætatem ferre non posit, sed in vappam illico abeat, aut ante tempus acescat. Quare præstaret, feruore vini sedato, & despumatione facta, illud elutriare, & in alterum vas transfundere: inclusasq́ue materias excludere, & procul amandare. Nisi malles aliud mustum illis superfundere, & hinc comparatum vinum, quod priore multò erit imbecillius, pauperibus ęgrotantibus elargiendum custodire.

Refutatio superioris artificij.

Secundus modus.

Est alter modus quamplurimis vsitatus ac familiaris, cuius talem habeto formulam. Medicæ materiæ, pro concepto cuique scopo electę, in optimi musti iusta quantitate (comparato ad id vase idoneo) tantisper coquuntur, & temperato igni, ex semiustis carbonibus accenso, tamdiu leniter bulliunt, spuma ad vnguem exclusa, douec pars tertia, plùs, minùs, absumpta fuerit: aut mustum ipsum, rerum immissarum saporem ac odo-

odorem exactè imbiberit. Id vbi factum est, noctem integram adopertum vas, cum suo vino & materijs quiescit, sequente luce, per vimineum colatorium omnia transmittuntur, ac vinum ita percolatum alteri musto (sed minoris quantitatis) vase ad id accommodo, diligenter remiscetur, & transfusatur: aptato ad summum eius spiraculum & emissarium operculo, qua nuper scriptum est formula: vbi perfectè deferbuit, & defœcatum est, ritè impletum, operculatum & clausum, loco idoneo, in vsum custoditur, ac seponitur. Sed rursum modus iste (quanquam non ignobilis) sua non vacat suspicione, ob rerum immissarum ebullitionem plus æquo (fortasse) maiorem vel minorem, intensiore aut remissiorem, nulla graduum basi in his præscripta & obseruata. Nam sunt multa quę longam coctionem sustinent, alia vero breuem: cuius si non habeatur perspecta ratio, vires decoctorum resoluuntur, & in fumos illico abeunt. Quare satiùs esset, ac multò consultiùs, medicas materias tamdiu in musto mâcerare, donec illarum naturam ac facultates, tam gustatu, quàm odoratu, induisse ac ebibisse deprehendetur. Quod vbi constabit, lenta ebullitione eaq́ue leui, negocium, quo dictum est modo, facilè absoluetur.

Infirmatio superioris modi.

Consilium notandum.

Aliæ eorundem vinorum artificiosę compositiones, magis tritæ ac vulgares.

CAP. II.

SVNT aliæ medicandorũ vinorum methodi, quas paucis tibi expediam. Medicæ materiæ

Primus modus. recentes, aut, si id minùs licet, semisiccæ, & negligenter contusæ, lineo, aut cannabino sacculo admodum raro imponũtur, & ad præscriptas formulas in optimo musto præmadent atque innatant, additis lapillis, si leuiores erunt, vt in vino hyssopite docet Dioscorides. Vbi satis emaduerint & maceratæ fuerint (quod ex sapore & odore musti illis imbuti percipitur) tum demũ blandè, & quãtùm licet, expeditè coquuntur, despumantur, & excluso sacculo, factaq; illius forti expresſione, vinum ita medicatum, alteri (sed minoris quantitatis) miscetur, & nonnihil mouendo, agitatur. Id vbi exactè in suo doliolo deferbuit, diligenter repletum & operculatum, diligentiùs custoditur.

Secundus modus. Alij in generosum vinum (nihil refert nouum fuerit, necne, ad hæc album an rubrum) selectas, pro arbitrio, medicas materias, lotas ac repurgatas immittunt: & horis aliquot, vt dictum est, ibidem macerant, coquunt, despumant, percolant: & absque vlla expresſione, vinum in vas mundum deponunt, replent, optimè claudunt, & vsui reseruant. Hæc via trita est & vulgaris, quam etiã nouit media de plebe popellus. Probarem sanè materias sacculo aut linteo vbique includi, vt commodè, & absque vini iactura, excludi ac retrahi posſint. quod Dioscorides vbiq; facit.

Tersius modus. Qui solertiores sunt, & ingenio perspicaciore secreta rerum explorant, medicas easdem materias, quo dictum est modo, apparatas, cum duodecupla quantitate racemorum alborum, aut nigrorum, miscent, confundũt, & vindemię more, calcant, vnaq; tandiu in doliolo ad id congruo, alio-

aliorum vinorum more efferuescere permittut, donec clarum & defæcatum vinum, ex his miscellaneis secerni possit. Id vbi animaduertunt transfusant, & vbi iterum deferbuit replent, & custodiunt. Sed ea de re in compositione vini Guaiaci fusius scripturi sumus. Quod ad reliqas materiarum attinet, vinum illis desuper injiciunt, referuescere sinunt, exhauriunt, vt vina alia curant, & in vsum ægrotantis familiæ seponunt. Nam tantùm distat inter hoc postremum, & præcedens, quantùm distant (quod dicunt) æra lupinis. Hic modus mirum in modum mihi arridet, ob legitimam rerum fermentationem, permistionem, sequestrationem, insinuationem, & alia, quæ sciens omitto, & volens prætereo, ne longa narratio tædium pariat.

Non desunt qui vina ista inualescente æstu, (dum insana Canicula messes concoquit, & ardenteis contristat Sirius agros) vitreis phialis, ad Solis viuificum ignem, conficiant: artificio non damnando, & conatu nequaquam inutili, ob causas nobis alibi expressas. Quartus modus.

Quædam obseruanda, cùm in præcedentibus, tum sequentibus.
CAP. III.

HIC supersunt quædam, ex Dioscoride, & alijs, nunc demum aperienda, quæ in octo capita paucis digeram. Primum, vinorum factitiorum vasa debere impleri: quia non plenis facilè in acorem transeunt vina, & promptissimè corrumpuntur: quod populare est. Secundum, Medicata vina, perinde atq; medicamenta, rectè Primum in hac cœnatria seruandum. Secundum.

valentibus insalubria esse, nisi ad morbi alicuius præcautionem sumantur, ex consilio docti & prudentis medici. Tertium, febricantibus summo delectu & iudicio exhibenda esse, imò verò, si Dioscoridi credimus, abdicanda: præsertim quę cum frigorificis rebus nihil habent commune. Nam vinum ad febrem, est vt ignis ad ignem. Quartum, factitia vina misturarum vires sibi asciscere. Quare non difficile fuerit ijs qui rerum naturas norunt, medicatorum vinorum vires coniectura quadam assequi: vt in vino è Betonica tradit Dioscorides, quod nos paulò pòst describemus. Quintum, vina ista dum in vsum traducuntur, & è suis doliolis identidem hauriuntur, periclitari vapescere, acescere, aut aliter vitiari: nisi maturè illis prospiciatur. Quod fiet si optimum oleum salis expers superfundatur. Nã veluti tectorio quodam, ab huiusmodi labe illa defendet. Sextũ, medicamentosis vinis, vti etiam alijs, summè commodare, vel incommodare vasa, in quibus reponuntur, & ligna ex quibus illa compingũtur. Sic factum & expertum videmus, vinum in cadis, vel doliolis Tamaricinis conditum & seruatum, lieni ac splenicis magnoperè conferat: & in Fraxineis pesti ac venenis constãter repugnet, & ita de multis, ne sim narrando molestus. Septimum, vina medicata quæ cum musto fiunt, non esse vsui antè XL. dies, vel menses duos ab eorum deferuefactione, secus autem de alijs. Octauum, absque arduo labore & sumptu, vinum medicatum fieri sine igne & ebullitione, si quæ visum erit in fascilum deligaueris, & vino immerseris, adiecto lapide pendulo, vt materiæ, hoc veluti pondusculo degrauatæ, in

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Septimum.

Octauum.

vinum descendant. Idem fiet, si linteolo raro, vel sacculo mundo materias incluseris, & , vt dictum est, in vinum demiseris. Quod diebus nonnullis hinc exactis gustandum erit, & paulò pòst regustandum: & tandiu repetendum, donec vinum, rerum infusarum saporẽ ac odorem in se transtulisse, & exactè ebibisse videbitur. Quod vbi deprehendes, tum demũ materias excludes, & vinũ habebis pro illarum facultatibus medicamentosum, tibi sedulò custodiendum, & ne difflatum admittat, accuratè obturandum. Superioribus addere πάρεργον non erit, quòd quæ insignem habent qualitatem, & vino remisceri debent, parua mole, maximam illius quantitatem exigent, ob saporis, vel odoris excellentem vim, citam penetrationem, & extemporaneam insinuationem, quæ & gustui & olfactui sese statim imprimit. Hæc si nimia erit, & ob id ingrata, dulcibus, odoratis ac suauibus emendari, vel saltem tegi & dissimulari poterit: sicuti in medicatis fructibus docuimus. Sed de artificijs vinorum medicatorum hæc satis erunt. Nunc demum restat, vt particulares aliquot eorundem formulas tibi proponamus, cum proprijs singulorum auxilijs, vsu, & remedijs: gradatim ab antiquorum placitis & formulis, ad recentiorum scripta, modos & experimenta eundo. Quod, vt dictum, ita etiam factum agnoscas, sic verba ad rem confero & deduco.

Præceptũ vał dè obseruandum.

Parasceue ad vinorũ medicantium facultates.

VINORVM MEDICATORVM ET MEDICANTIVM PARTICVLARES ALIQUOT formulæ, & præsidia, ex Græcis Florentini Georgicis.

Vinum factitium ex Rosis, Anetho & Aniso.

Triũ vinorũ factitiorũ vires et naturę. IN vinum mustum, vel aliud, conijcito rosarum exunguium & montanarum, necnon anisi ac mellis partem, cùm modico croco: simul ligato omnia. Id commodum erit stomachis & pleuriticis. Colligato præterea Anethi semen in linteo, & in vinum demittito: somnificum erit, vrinam mouebit, ac cibos concoquet. Rursus Anisi semen, vino, vt dictum est, inijcito, difficultatem lotij emendabit, ac visceribus summè proderit.

Vinum ex Asaro, Pulegio, & fœniculo.

Primum vrinam elicit, hydropicos & ictericos iuuat, hepaticos corroborat, ischiados & tertianarios recreat, ac febrium rigores soluit. Secundum, aduersus serpentium & reptilium venena vtile est. Tertium, lapsam appetentiam erigit, stomachum firmat, & vrinas mouet.

Vinum ex baccis Lauri, Petroselino, & Conyza.

Vinum ex baccis Lauri, tussi, pectori, torminibus, & difficultatibus vrinæ auxiliatur, fenibus prodest, aurium doloribus succurrit, serpẽtibus ac reptilibus aduersatur, & mulieres, quibus vterus strangulationem minatur, apprimè iuuat. Ex Petroselino, ventriculum roborat, eius flatus discutit nauseabundos, appetentiam excitat,

excitat, vrinam ducit, & somnum conciliat. Ex Conyza, stomacho est valde accommodum: paralyticis, stupentibus, tremulis, torminosis & nephriticis opitulatur, pestilentibusq; morbis summè conducit.

Vinum ex Ruta, Fœno græco, Hyssopo, & Apio.

Primum aduersus venena, venenata medicamenta, flatus, & reptilia, auxiliare est. Secundum hepati plurimùm prodest, præsertim si fœnum græcum fuerit contusum. Tertium, pectus purgat, coctionem iuuat, & aluo est vtile. Quartum confert lotio reddendo, appetentiæ ac neruorũ præcordiorumq; doloribus. Sed apij semen debet mitti contusum in vinum.

Vinum ex Absinthio & Thimo.

Absinthij maximè Pontici, drachmas octo cõtunde, & raro linteolo illiga: demum in amphoram cum casia inijce, & mustum optimum superfunde, relicto spiraculo, vt feruescat: deinde reple & serua. Vsus erit ad præcordiorum ac hepatis dolores, necnon ventriculi cruditates, & affectus alios eiusdem. Eijcit etiam animalia quæ in intestinis connutriuntur. Vinum ex Thymo sic concinnatur. Thymum dum floret collectum & siccatum, terito: deinde in dolium chœnices quatuor indito, & vini albi metreta affusa dolium ad dies XL. oblinito. Potens est mulieri lac attrahere, & ægritudines fœmineas emendare. Hactenus Florentinus inter Græcos geoponicos & medicos eximius.

Amphoræ libræ 80.

Chœnix libræ 2. et quadrans.

Metreta, lib. 108. mensurales.

MEDI-

MEDICATORVM ET MEDICANTIVM VINORVM PARTICVLARES ALIquot formulæ, & præsidia, ex M. Catone.

Vinum factitium ad aluum mouendam.

Cyath.ᵃ, vnc. 1. semis.

IN vinum mustum veratri atri manipulum in amphoram conijcito: vbi satis efferbuerit, de vino manipulum eijcito: id vinum seruato ad aluum mouendam. De eo cyathum sumito, misceto aqua, & bibito ante cœnam, sine periculo aluum mouebit: vel cyathum in cæteram potionem indito, aluum mouebit & postridie perpurgabit sine periculo.

Vinum concinnare, si lotium difficilius transibit.

Congius, libræ, 10.

Iuniperum in pila contundito, libram indito in duobus congijs vini veteris, in vase mūdo deferuefacito. Vbi refrixerit, in lagœnam mittito: mane ieiunus cyathum sumito, proderit.

Vinum ad Ischiadicos.

De iunipero materiam semipedem crassam minutim concidito, feruefacito cum vini veteris congio. Vbi refrixerit in lagœnam confundito; & postea vtitor id vini cyathum: ieiunis manè proderit.

Vinum ad tormina, & si tineæ, & lumbrici molesti erunt.

Heminæ, unc. 10.

Sumito triginta mala punica acerba, contundito, indito in vrceum, & vini nigri austeri congios treis superponito: vas oblinito post. xxx. dies aperito, & vtitor: ieiunus heminam bibito.

Vinum

Vinum ad dyspepsiam & stranguriam.

Malum punicũ vbi florebit colligito: tres heminas in amphoram infundito: vini veteris quadrantal addito, & fœniculi radicem puram contusam ad heminam vnam: oblinito amphoram & post dies xxx. aperito, & vtitor. Vbi voles cibum concoquere & lotium facere, hinc bibito quantum voles sine periculo. Idem vinum tineas etiam perpurgat & lumbricos, si sic cõcinnes. Incœnatum iube esse: postridie thuris drachmam conterito, & mellis cocti drachmam vnam, & vini prædicti sextarium: dato ieiuno, & puero pro ætate triobolum, & vini heminam. Hactenus M. Cato, qui in mensuris paulò est liberior, si hæc tempora & corpora spectes.

Quadrantal idem quod amphora.

Triobolus, drachma semis.

MEDICATORVM ET MEDICANTIVM VINORVM PARTICVLARES aliquot formulæ, & præsidia, ex Dioscoride.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

Rosarum contusarum minam linteolo deligatam, in musti sextarios VIII. demergito, & post III. menses defæcatum vinum transfundens recondito. Vtile est his qui febre carent, & ad ventriculi coctiones, eiusq; dolores, à cibo potum. Valet etiam cõtra humidas aluos & dysenterias.

Mina & libra, idem. Sextarius, lib. 2. cum vnc. 8

Vinum absinthites.

Variæ sunt apud Dioscoridem vini huius concinnandi formulæ, ex quibus hãc paratu faciliorem tibi selegimus, Absinthij Pontici mina tusa, & raro

Cadus q. & metreta dicitur, capit libras 108.

& raro linteo deligata, in cado musti maceratur binis mensibus. Vtile est vinum id stomacho vrinam mouet, coctionem tardam accelerat. Hepaticis, regio morbo, & renum vitijs auxiliatur: fastidia discutit, & ijs prodest, quibus ventriculus negotium exhibet. Valet contra longam præcordiorum distensionem, & inflationes, teretesq́ ventris tineas, & remoratos menses.

Vinum Hyssopites.

Libra foliorum hyssopi tusorum, & linteolo raro cum quibusdam lapillis inuolutorum (vt degrauatus ponduscolo fasciculus sidat) in De amphora vide suprà. musti amphoram conijcitur. Vinum post XL. dies defæcatum elutriatur. Prodest contra pectoris, laterum & pulmonis vitia, veterem tussim et suspiria. Vrinam cit, torminibus & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur, ac menses mouet.

Vinum è Bethonica.

De congio suprà. Herbam semine prægnantem cum suis ramulis, libræ vnius pondere, congijs duobus vini macerant, & post VII. mēsem transfundunt. Ad multa interaneorum vitia, vt frutex ipse, pollet. Et, vt in vniuersum dicatur, factitia vina, misturarū Præceptū vniuersale & notandum. vires sibi ascifcunt. Quare non difficile fuerit ijs qui illarum naturas norunt, vinorum vires coniectura quadam assequi. Veruntamen vinorum vsus febricitantibus abdicandus est. Fit etiam è Betonica acetum ad eadem vitia vtile.

Vinum Thymites seu è Thymo.

Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hyber-

hybernos algores, & venenata animalia, quorũ morsum frigus insequitur, aut putrescit locus. Ad eadem pollet vinum Origanites.

Vinum ex Asaro & Dauco.

Prius vrinam ciet, ac hydropicis, regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisq́; conuenit. Posterius facit ad dolores thoracis, præcordiorum & vuluæ. Menses pellit, ructus euocat, & vrinam cunctantem ducit. Prodest etiam tussi, ruptis & vulsis.

Vinum Saluiatum & Marrubiatum.

Quod prius est, valet contra renum, vesicę & laterum dolores, sanguinis reiectiones, tussim, rupta, vulsa, & suppressos menses. Posterius conuenit vitijs pectoris, & omnibus morbis quibus marrubium confert.

Vinum ex Apio, Anetho, Fœniculo & Petroselino.

Omnium eadem est conficiendi ratio, & vires eædem. Sumuntur seminis apij recentis maturi & cribrati vnciæ nouem, linteo raro colligantur, & in musti amphoram demittuntur. Appetentiam excitat, stomachicis auxiliatur & difficili vrinæ, ac faciles spiritus facit.

Vinum Granatorum.

Ex varijs artificijs, quibus vinum istud concinnatur, hîc aliquot Dioscoridi ac recentioribus probata cõscribemus. Succus exprimitur ab acinis Punicorũ, quibus lignosus abest nucleus (apyrena vocant) & ad tertias decoquitur, ac ita reponitur. Efficax est contra fluxiones inter-

e nas,

Varij modi cōponendi vini Punicorum.

nas, & febrim cum alui profluuio exortam. Vrinam mouet, aluum astringit, & stomacho admodum est vtile. Alij repurgatos Punicorum acinos, statim prælo subijciunt, & expressum succū vitreis amphoris recondunt, ibiq; per se tandiu efferuescere sinunt, quousque deferbuerit & subsidat fæx. Deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum super affundunt, ne mora longa vapescat, vel corrumpatur & acescat. Sunt qui repurgatos acinos cum pari mensura vuæ nigræ, saporis austeriusculi, remisceant, calcent, & per se efferuescere sinant, quoad vinum clarum euadat. Deinde percolatum, in doliolis adseruant: sic enim gustui plurimùm arridet. Modum alium expeditum reperies in nostro Alexikepo, seu auxiliari et medico Horto, cāpi VII. area XI. vbi de facultatibus Punicorum agimus, quas etiam agnoscit vinum ex illis concinnatum, quando factitia vina miscellaneorum suorū vires sibi adsciscunt: vt ex Dioscoride proposuimus in vino è Betonica. A quo plura, & longè diuersa vinorum medicatorum genera reposces.

VINORVM MEDICATORVM ET MEDICANTIVM PARTICVLARES aliquot formulę & auxilia, ex Arnaldo Villanouano, & alijs.

Vinum mirabile pro melancholicis.

QVI laborāt melancholia ex bile adusta collecta in vasis hepatis ac venarum, vt scribit Arnal-

bit Arnaldus, aut natura ſunt biolioſi, componāt ſibi vinum ſecundum aliquam ex pręcedentibus formulis, quod capiat bugloſſi, meliſſæ, ſcolopendriæ, epithymi, behen albi & nigri, polypodij querni, foliorum ſenæ, roſarum rubrarū exſuguium, florum borraginis & bugloſsi, ſingulorū mundatorum, quam voluerint partem, iuxta ꝓportionem vini concinnandi. Huius vſus ſalubris erit, per veris & hyemis tempora, & maximè autumni, in quo præcipuè viget melancholia. Si diu ſeruari debet, tuendæ tantùm ſanitatis gratia, & non profligando præſenti morbo, excludetur ſena, & loco eius ſubſtituetur behen albi & rubri, ana (vt loquuntur) hoc eſt, ſingulorū vncia vna. Vinum id melācholicis triſtitiam aufert, ærumnoſas cogitationes abigit, lætitiam inducit, rationem componit, cor exhilarat, & humorum incinerationes emendat. Valet etiam aduerſus quartanas ex aduſtione factas, & ſanguinem à limo ac fæcibus repurgat, corporisq; habitum reparat. Poteſt id vinum alteri miſceri, & ſolito more ſumi, ſi paulò potentius ac medicamentoſius eſſet.

Vſus vini melancholiā emendans.

Vinum Cardiacum ſeu cordiale.

Fit ex borragine, meliſſa, bugloſſo, & cinnamomo. Prodeſt aduerſus cordis palpitationē, & cardiacum affectum. Sanguinem corruptum emaculat, ſcabiem abolet, lepram curat, ſpiritus recreat, & animum exhilarat. Melancholicos humores & aduſtos per vrinas educit, ac cerebrum à craſsis, turbulentis & ærumnoſis melancholiæ fumis expedit. Quibus addo, ait Villanouanus, quòd dementes & furioſos, vinculis retinendos, plurimùm recreat, & ad rationis diſcretionisq;

Vinum bugloſſatum.

Historia pulchra. vsum perbellè reducit. Testis est mihi conscientia, inquit, nisi viderim matronam quandam hinc liberatam: quæ frequenter ex quauis iracundia, velut demens & impos animi efficiebatur, dicenda tacenda loquebatur, & adeò furiosa & intractabilis fiebat, vt ligari cogeretur, donec deferbuisset furor, & illa ad se redijsset. Fuit ei præstantissimo auxilio, & præsentissimo remedio, vini istius vsus, indicatus à peregrino homine quodam, eleemosynā pro foribus dictæ matronæ implorāte, vt ille idem Villanouanus scribit. Qui etiam testatur succum borraginis, aut buglossi defæcatum, seu (vt loquuntur) clarificatum, ad superiores affectus valde prodesse, si Succus borraginis. vino misceatur, & quotidie hauriatur: nec indiget vlla dulcoratione, quòd ex se multùm sit dulcis ac suauis succus ille.

Vinum Passulatum, vel vuarum Damascenarum,

Passulæ & Damascenæ vuæ, succosæ & à suis vinaceis & nucleolis repurgatæ, ac parum contusæ, mittuntur in vas idoneum, cui superfunditur mustum, & quibus dictum est modis perficitur. Vinū pstantissimū & sa- luberrimum. Vtile est senibus, valetudinarijs, pituitosis, melancholicis, & mulieribus delicatulis. Pectus lenit, iecur & ventriculum roborat, sanguinem emendat, putrefactioni resistit, nauseas tollit, corpus impinguat, ac bellè nutrit. Asthmati & tussi auxiliatur, cōctricem facultatem cum alijs naturalibus, summè iuuat, & lienteriam, aluiq; fluxiones compescit. Syncopem tollit, humiditates consumit, ac hydropi aquosæ succurrit.

Paucis,

Paucis, qui hoc vino vtitur à pituosis infirmitatibus defenditur.

Vinum Cydonites, seu Cotoneorum.

Vinum melites, seu cydonites sic fit. Mala cotonea, feminibus suis castrata, frustulatim scinduntur, rapi modo, vt scribit Dioscorides, & duodecim librarũ pondo, in musti metretá, diebus xxx. macerantur: postea defæcatum vinum reponitur. Id astringit, roborat, & recreat. Vnde cardiacis, stomachicis, hepaticis, dysentericis, nephriticis, & vrinę difficultatibus, summè prodest. Qui post macerationem exempta cotonea coquere volet, ac per saccum excernere, & sacharo condire, habebit cydoniatum satis laudabile, & familiæ ægrotanti salutare. Est & Hydromelum multis celebratum, ac falsò Hydromel à plerisque nuncupatum, cùm nihil mellis admittat, & nomen habeat ab aqua, & cydonijs, quæ Græci μῆλα nuncupant. Huius compositio hunc habet modum. Nouis imbribus nimirum vernis, cœlestis aqua mundo vase excipitur, diu in vmbra quiescit, percolatur defæcata, & in ea tandiu macerantur cydonia, suis interaneis purgata, & frustulatim diuisa, donec succus transijsse videatur in colorem vini giluі, aut pallidi. Demum aqua illa per dies caniculares longo tempore insolatur, vel lento igni, ex carbonibus absque fumo excitato, coquitur, ac despumatur: postea in vas refunditur, quod diligenter opertũ, loco idoneo seruabitur. Post septimũ mensem ꝓ vino vti licebit, ad omnia corporis vitia, quæ robore virium & astrictione indigent: cuiusmodi sunt resoluta, dissoluta, imbecilla, sudoribus diffluen-

De metreta scriptũ suprà

Compositio Hydromeli

Vires pstantissimæ hydromeli.

tia, & similia. Viscera omnia laxa recolligit, nauseam & vomitum compescit, lapsam appetentiā erigit, vētriculum firmat, lubricas aluos retinet, hepar calidum emendat, hemoptoicis & sanguinem spuentibus succurrit, coctionem adiuuat, ac reptantes in cerebrum vapores deprimit. Ante cibum retentricem facultatem stabilit, intestinis robur addit, & deprauatum illorum motum cōponit. Vsus eius omni ætati, sexui ac regioni, vt scribit Auicenna, valde congruit, lætitiam inducit, sitim restinguit, colorem faciei reparat, debiles renes confirmat, ebrietati ac crapulæ occurrit

Notandū & obseruandū.

& conualescentibus omnibus valde prodest. Sed de multis id illi est admirabile, quòd contra auram pestilentem, venena, ac venenata, diuinitùs opponitur, & præbibitur, quemadmodū sæpiùs exploratum vidimus. Cæterùm, si quis volet ex tempore vinum cydonites sibi comparare, sed superiore multò infirmius, assata cotonea, depellata, & adhuc calentia in vinum generosum mittat, & horis aliquot inibi maceret, deinde vinum illud percolet. Vel purgata cydonia & ex-

Aliæ formulæ cōponendi vini cydoniati.

enterata, in vino albo perstrenuo ac subtili, diem vnum vel alterum insuccari & inebriari sinat, postea igni lento, & vase mundo, ad id accommodo, excoquenda componat, vinumq; illud transcolet, ac in vsum custodiat. Si reliquias cotoneorum, vt paulò antè ostendimus, condire volet, habebit cydoniatum non ignobile. Cui, post secretionem & sacchari mixturam, si vnà etiam Rhabarbari optimi, & subtiliter puluerati, idoneam portionem adiecerit, aut clementer purgans simplex medicamentum aliud addiderit, & miscellanea illa confuderit, tribulauerit,

&

& recoxerit, habebit præstantissimum cydoniatum, & valde accommodum aluo mouendæ, & corpori vacuando, idq; multò certius & salubrius, quàm ex eo quod scammoniatum & diagridiatum Lugduno adfertur: quemadmodum in Horto nostro medico haud ita pridem multorum remediorum & secretorum accessione aucto & illustrato, scripsimus. Ad quem, vt reliqua cotoneorum secreta agnoscas, te libenter mitto & inuito. Inuenies illic quod didicisse iuuet. Quomodo fiat cydonia tũ laxatiuũ.

Vinum Rosmarinatum.

Vinum ex Roremarino concinnatũ, nouum non est, nec in nostra Europa inuentum: de quo hunc in modum scribit Arnaldus Villanouanus autoris cuiusdam anonymi verba referens. Cùm essem, inquit, in Babylonia, multis precibus & instanti efflagitatione accepi à quodam vetulo & docto medico Sarracenorum, virtutes Rorismarini, quas Rabi quidam pro summis habebat arcanis nemini publicandis. Inter alias vinum proponebat, cuius compositio non degenerat à formulis aliorum vinorũ medicatorum. Eius facultates planè sunt admirandæ in omnibus frigidis ægritudinibus, præsertim capitis & neruorum. Languentẽ & deiectã appetẽtiam excitat, cor suo odore dilatat, spiritus omnes recreat, dissipatos recolligit, cerebrum roborat, mẽbra laxa & fluida stabilit, ac tremulas corporis partes cõfirmat, tam potu, q̃ fotu: dum facies eo eluitur, elegantem ac summè pulchram reddit, expolit & erugat. Si arteriæ brachiorum & temporum eo intingantur, & foueantur, illico vires cerebro & cor- Inuentio vini Rorismarinacei. Miræ facultates vini ex Rorismarino

di communicant, & proinde auræ contagiosæ ac pestilenti morbo valde occurrũt, partes illas principes aduersus huiuscemodi luem armando ac roborando. Vsum insuper habet summũ, ac facultates eximias, vt corpus reddat immune ab anthracibus, furunculis, scabie, & malignis pustulis omnibus, excremẽtitias superfluitates ac superflua & muccosa excrementa dissipãdo, & internas corruptiones emendando. Pituitam incidit, melancholiam diluit, sanguinem emaculat, obstructa reserat, crassa tenuat, lenta dissecat, & ab omni corruptela corpus vindicat. Quandocunq; os vino isto colluitur, suauem & odoriferum conciliat halitum, dẽtes emundat, gingiuas roborat, & si quod vitium illis inest, ad vnguem curat. Hulcera manantia & humida reficcat, putridisque febribus summè auxiliatur. Si quis à longa infirmitate reualescens, pane tosto, & huic vino intincto, necnon saccharato, ieiunus vtatur, collapsam appetentiam suscitabit, ac ventriculo summè commodabit. Phthisicos, hecticos, paralyticos, lethargicos, epilepticos, cardiacos, quartanarios, cœliacos, pulmonarios, podagricos, nauseabũdos et fluxionibus obnoxios quosuis, tam potu, quàm fotu, mirum in modum adiuuat. Quod etiam præstare fertur vinũ macerationis & decoctionis florum eiusdem. Sed ex omnibus facultatibus, quas prestãtissimas habet vinum istud, ea est, quòd theriaces vicariũ vbiq; habetur, cõtra venenatos cibos & potiones, necnõ venenata omnia, aut veneni naturam habentia. Quod postremum erit, mirandum in modum auxiliatur mulieribus, quæ mensiũ suppressione & vteri affectibus laborant. [illegible] plurimum ad con-

Reualescẽtes ex longa infirmitate.

Vinũ rosmarinatũ theriaces vicariũ.

ad conceptus, etiam si longo tempore desperati sint. Hæc partim ex Villanouano, partim ex multorum experimentis & libris, bona fide hîc tibi communicare & impertire voluimus.

Vinum obstructiones aperiens, & melancholicos emendans.

Fit ex folijs & radicibus cichorij, scolopendræ, endiuiæ, & aliquot summitatibus absinthij. Quæ post longam macerationem in vino, & sufficientem decoctionem percolantur, & vinum aliud superfunditur, recoquitur, ac postremò per colatorium exceptum, priori miscetur, & in vase idoneo reseruatur. Si insignem amarorem, aut gustum aliquem ingratum præ se tulerit emendabitur, quo dictum est modo in fructibus medicatis. Valet tale vinum ad tollendas obstructiones hepatis, lienis, & viscerum, amoliendosque affectus hinc natos: quales sunt icterus, nubilium pallidi colores, & similes. Si vncia vna, vel drachmæ decem epithymi & polypodij quercini, modicè contusorum, macerentur in selibra generosi vini albi, & leniter ferueant, deinde percolentur, & hauriantur, melancholicis opem miram adferent, si potio per aliquot dierum interualla repetatur. Compositio copiosa fieri poterit, & ad vsum reseruari.

Vinum ad omnes obstructiones.

Vinum pro melancholicis.

Vinum Euphragiatum ad oculos.

Mittitur Euphragia in mustum, & quibus dictum fuit modis conficitur vinum, cuius vsu oculi senum iuueniles fiunt. Nam impedimenta quibus visus depravatur, aut imbecillior euadit, ab omni homini[illegible] cuiuscunque fuerit ætatis, ha-

Impedimentorum visus ablatio.

bitus & temperamenti aufert. Noui quendam, inquit Arnaldus, multo tempore nihil videntem, & hinc vitam miserè trahentem, qui intra annum præsidio huius vini, visionem sibi reparauit. Nam eo priuilegio dotata est planta vnde conficitur, vt vitiatis oculis præsentissimo sit remedio: adeò quòd si puluis eius cum vitello oui erhauriatur, rem miram in restauranda visione prestabit. Idem fiet si cum vino albo propinetur, cui præmacerata vel præbullita sint aliquot fœniculi grana. Cuius rei testes sunt multi adhuc superstites (inquit Arnaldus) & fide digni, qui facto experimento, literas etiã minusculas & subtiles legerunt, cùm antea, absque perspicillis & ocularibus, ne maiusculas quidem videre possent. Si id vini aqua fœniculi temperaueris, eius vires summè augebis.

Vinum Enulatum.

Enula campana reddit præcordia sana,

Vinum in quo per triduum macerata fuerit Enula campana, seu Helenium, mirabili affectu visum illustrabit, & pesti pugnabit, menses ac vrinas mouebit: inflationibus, torminibus, serpentium morsibus, & tussi ac pectoris vitijs etiamnum auxiliabitur.

Vinum Saluiatum.

Quocunq; fiat modo vinum è Saluia, siue per decoctionem plantæ in vino, siue per suspensionem eiusdem in sacculo, mirabilis est vsus & facultatis aduersus gingiuarum vitia & relaxationes, dentium vacillantium dolores, neruorum et neruosarum partium affectus, paralysim, cõtractionem, conuulsionem, tremorem, & similes. Nam neruos valde roborat, recreat, ac sustinet,

Saluia in neruorũ affectibus pręstantissima.

tam

tam potu, quàm calente fotu, post longã & blandam frictionem. Nec quidquam est vt tradit Arnaldus, eo presidio certius ac melius. Prodest etiam aduersus epilepsiam, quæ vitio stomachi, vel vteri, per partium sympathiam & cõsensum excitatur. Reliqua tibi conferenda erunt, cum his quæ de facultatibus Saluiæ scripsimus in nostro Horto medico: nam medicata vina, eorum vires referunt, quibus remiscentur, vt ex Dioscoride antea adnotauimus.

Vinum Hyssopites.

Hoc vinum cum glycyrrhiza dulcoratum, vel saccharo, propriè & peculiariter vinũ senum dici solet. Nam vim habet digerendi, incidendi, tenuandi, tergendi, aperiendi, attrahendi, & vrinas mouendi. Magno est auxilio in humida tussi, & epilepsia, maximè puerili. Humiditates ventriculi & vteri deficcat, potu & fotu. Pulmonis bronchias ab infarctu & obstructiõe liberat: vias omnes vocales à pituita expedit, hydropicos iuuat, & humiditate laxatas partes, fomẽtis calidis deficcat, reficit ac roborat. Vinum senum & pituitosorum.

Vinum Fœniculatum.

Conficitur hoc vinum ex semine fœniculi, valetq; plurimum aduersus oculorum caliginem, ventris flatus & tormenta, hydropem, & cachexiam, seu malum corporis habitũ, in pueris maximè. quod se expertum tradit Arnaldus. Præterea venenis ac cibis malarum qualitatum occurrit, & contra tusses, pulmonisq́ue vitia summè opitulatur. Lac & genitale semen multiplicat, nauseam tollit, laterum dolores sedat, colicos cruciatus demulcet, vẽtos internos dissipat, Multæ vtilitates ex vino fœniculato.

costio-

coctionem iuuat, obstructa aperit, & splenis, hepatis & ventriculi labores finit. Si ex radicibus componatur id vinum, nephriticis & renum calculo vexatis medebitur, vrinas proliciet, vesicæ commodabit, ac menstrua soluet.

Vinum Eryngatum.

Vinum conceptus adiuuans.

Fit, vt cætera vina, tam radice quàm tota planta. Stranguriam & vrinæ stillicidium statim soluit addito saccharo, & ad generationem mulieres cessantes excitat, imò etiam viros, semen augendo. Menses ac vrinas pellit, & tormina inflationesque discutit. Prodest etiam contra iecinoris vitia, venena, pestem, & alia à multis experta.

Vinum Anisatum.

Remedium optimũ aduersus renũ arenulas.

Obstructiones internas liberat, flatus discutit, ructus acidos componit, coctionem reparat, & coli excarnificationes emendat. Sed omnium maximè mulieribus prodest, quib. lac multiplicat, si comite optimo saccharo affatim diebus aliquot hauriatur: nam sic efficacissimum esse censetur. Renum dolores & vitia ex flatibus amolitur, ac arenulas ab iisdem clemẽter excludit: maximè si quis præsumpserit dianisum & diatragacanthen. Nam statim cruciatibus sedatis, à congestis arenulis emundantur renes, & vnà cum vrinis eluuntur.

Vinum Rhodites, seu è Rosis.

Vinum æstiuum.

Aestiuum dici potest vnum hoc, quòd per æstatem & calores corporibus summè conueniat. Fit ex rosis rubris exunguatis, desiccatis, & musto, vt dictũ est, impositis ac tractatis. Idē multò

citiùs,

citiùs, sed imbecillius, concinnabitur, si in vini amphoram tantùm rosaceæ aquæ immittatur, quantum cuiusque gustus, & odoratus ferre poterit. Internos æstus refrigerat, cor & viscera roborat, facultates corporis vanescentes sustinet, membrorum laxitatem firmat, dissoluta resarcit, dissipata recolligit, diffluentes sudores continet, putredini resistit, & pestilenti auræ ac febri, præstantissimum est remedium. Biliosis & calidis naturis admodum est salubre, efficaciterqúe prodest contra lyenteriam, dysenteriam, retentricem imbecillam, vomitum, nauseam & syncopem, maximè si aqua pluuiali & chalybeata temperetur. Si eo frequenter os colluatur, præter quàm quòd dentes imbelles firmabit, & fluidas gingiuas roborabit, etiam halitus summam gratiam præstabit. Si facies eo lauetur cum succo limoniorum, indicibile decus, & admirandam venustatem illi comparabit. Si guttula vna oculis instilletur, illorum aciem emẽdabit. Nam ratione vini detergebit ac mundabit, & rosarum causa, oculorum substantiam roborabit, recolliget, ac firmabit.

Miræ facultates vini rosacei.

Faciei decus & venustas.

Vinum Halicacabi, seu Alkekengi.

Hoc vinum fit ex Halicacabi acinis seu cerasijs, quando sub vindemiam in suis vesiculis flauescunt, & hinc maturitatem præ se ferunt. Compositio cadit in aliquem modorum initio descriptorum. Si ad extemporaneam concinnationem vrgeret necessitas, hac incedes via. Aliquot ex dictis cerasijs in generosissimo vino albo conterentur, macerabuntur, vna & altera ebullitione feruebunt, percolabuntur, & addito saccharo, vel

Extemporanea compositio vini Halicacabati.

tantillo

tantillo cinnamomi, si opus erit, vinum haurietur. Valet contra dysuriam, vrinæ inuitam retentionem, ac difficilem eius expulsionem. Nam statim illam elicit, & quantumcunque suppressa fuerit, abundè fluere cogit: vnà è renibus arenulas adeò copiosas, & attritos calculos secum educens, vt manu excipi & facilè discerni possint. Hinc fit, vt assuetus, & domesticus illius vsus, nephriticos & calculosos multos à sæuissimis cruciatibus, ceu à quopiam immani tortore, quasi diuinitùs, me monitore & consultore, eripuerit. Sed vsum illius imperabam, circa nouilunia & paulò pòst, repurgato prius corpore cum recenti cassia Rhabarbarata. Si inueteratus erit affectus, vt in senibus, longiore mora & vsu opus erit. Sed eā in rē mihi succurrit historia, ab Arnaldo Villanouano ad hunc descripta modum. Fuit tempore meo, Cardinalis quispiam, cui per totum quatriduum adeò vrina supprimebatur, vt iam totus venter inferior, vtris modo, miserè turgeret: ex quo nihil promouentibus remedijs, pro deplorato & conclamato habebatur, nisi quidam medicus Empiricus, velut ad machinas deus, opportunè illi adfuisset, & magno ac fœlici successu, vinum halicacabi propinasset: nam hinc vsque adeò solutus fuit ei vesicę sphincter, & ostiolum, vt concham vnam, inquit Arnaldus, iugiter effuso & reddito lotio, impleuerit. Quo solo experimento medicus ille, alioquin ignobilis & parum eruditus, magnus ac diues euasit.

Aduersus v-rinę vitia.

Remedium præstantissimum pro nephriticis.

Pulcherrima historia.

Empiricorū fortunæ improuisæ.

Vinum Caryophyllatum.

Caryophylli sacculo aut linteo raro inclusi, mer-

merguntur intra mustum: vel, quod satius est, suspenduntur. Vinum valebit contra asthma antiquum, & putrem senum tussim, syncopē & epilepsiam. Coctionē iuuabit, frigidum stomachum recreabit, & halitus suauitatem conciliabit. Verumenimuerò quia corpus summè calfacit, consultissimum fuerit, ei vel saccharum vel glycyrrhizam addere, vt aquam rosaceam.

Senibus vinum accommodum.

Vinum Gramineum.

Componitur ex radicibus graminis seu centinodiæ, vel polygoni probè mundatis & elotis. Lumbricos occidit, renes ab arenulis vindicat, vesicam lotio grauidam et impeditam exonerat, obstructiones hepatis aperit, necnon mesaraicarum, quę ex cruditatibus fiunt. Dolores arthriticos placat, vacuata eorum materia pituitosa per vrinas. Nam radix graminea etiam inter diuretica recensetur. Si vinum id concinnare voles ex Polygono mare, seu centinodia, quam officinæ corrigiolam vocant, & linguā passeris, habebis præstantissimum auxilium, mihi sæpenumerò in quāplurimis fœlicissimè expertum ad vitia omnia renum & vesicæ: maximè contra arenulas, calculum, nephritim, dysuriam, & colicos ex his cruciatus.

Ad vrinę impedimenta & labores.

Vinū optimū & valde probatum.

Vinum Ebulatum, seu ex Ebulo, vel Chamæacte.

Vinum hoc solutiuum est alui, & fit ex acinis ebuli maturis. Qui vindemiæ tempore parum calcati, in musto feruent, despumantur, per colatorium vimineum transmittuntur, & vinum defæcatum vsui custoditur. Aliter, cum musto, lento igni

Cōpositio ebulati vini.

to igni ferueant, donec pars tertia absumpta fuerit: deinde spuma exclusa, nocte vna sub dio quiescunt: postridie, vt prius, percolantur. Sunt qui pro acinis radices vsurpent, & quo dictum est modo, componant. Pituitam & bilem trahit, hydropi medetur, vuluarum claustra aperit, vlceribus tam internis quàm externis prodest, ac omnium maximè ischiadicis, podagricis, & lue Venerea infectis. Nam vi sua deiectoria, dolores eorum mirificè demulcet, vacuata & reuulsa materia, quæ ad fluxum parata erat, & iamiam fortassis viam sibi fecerat. Sed stomacho nonnihil incommodat, ob id odoratis in vinum missis recreandus, ac roborandus erit.

Vinum aduersus luem veneream.

Vinum, fœtum in grauidis continens, & steriles ad concipiendum præparans.

Vinum flatus è corpore deturbans, & grauidas ne abortiant summè adiuuans, fœtumq; donec legitimum adfuerit pariendi tempus, illæsum ac vegetum custodiens, hanc habet compositionem. Accipe seminum apij, menthæ siccæ & ammeos, singulorũ drachmas tres: masticis, caryophyllorum, cardamomi, rosarum rubrarum, singulorum drachmam vnam: cinnamomi, corticum radicum capparum, castorei, zedoariæ, ireos Illyricæ, singulorum scrupulos duos, sacchari albissimi & optimi libras duas. Fiat ex his omnibus vinum, quo solet modo componi aromatites, vulgò Hippocraticum nuncupatum. Vsus erit manè & serò, parua quantitate. Roborat vteri ligamenta, vterumq; ipsum exhilarat, & virtutem eius retentricem ad perferendum onus

Compositio præstantissimi vini.

onus gestationis summè iuuat. Præterea, steriles, ob flatulentam vteri dispositionem, vel eius frigiditatem, humiditatem, aut lubricam naturam, quæ genitale semen sibi concreditum diffluere sinit, emendatis & reparatis huiusmodi vitijs, ad concipiendum, retinendum & generandum habiles reddit. Hactenus, maxima ex parte, Arnaldus Villanouanus, medicus & philosophus excellentissimus, quem pro nostra tenuitate, paulò tersius loqui fecimus quàm ferebant tempora, in quibus prauè, sic satis, scribebat, sed rectè & peritè medicinam faciebat, sat superque persuasus, remedijs, non verbis, morbos curari. Alia medicata vina ex quibuscunque plantis & rebus medicamentosis ac salubribus, iuxta præcedentes formulas componi poterunt, quorum facultates, miscellaneorum illis immissorum facultatibus, conformes erunt.

Sterilitatis causa, & conceptus impedimenta.

VINVM GVAIACI, ET EIVS LEGITIMA COMPOSITIO, AC VERA EXHIBITIO: CVM EXACTA *methodo curandæ luis venereæ, seu scabiei Hispanicæ, aut morbi Neapolitani, ex Petro Andrea Matthiolo Senensi.*

CAVENDVM est à quibusdam impostoribus, qui cùm sint earum ignari rerum quæ ad medicinæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum Guaiaci, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam,

Error & impostura quorundam.

pityusam, colocynthidem, & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter potandum exhibent. Quo fit, vt si forte quadam vnum quandoque persanent, decem postea iugulent, tanquam improbi carnifices. Verùm, vt quisque horum manus euitare, atque effugere possit, operæprecium visum est, vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi, limâ in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi, libras quatuor, corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & semis: adianti, aspleni, florum vtriusque buglossi, cuiusque libram: cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sesquvnciam, sacchari libras quinque. Deinde conijciantur omnia in cadum vinarium mundum aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quam optimi & feruentis, libris centum & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum verò linteo percolentur, asseruetur que huiusce macerationis vinum, in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio quàm in cœna, secundi Guaiaci decocti loco: non manè, neque vesperi, serapij vice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admixtis ligno, cortice, cæterisque alijs, recentibus

Cõpositio vera & legitima vini Guaiaci.

Alia vini Guaiaci cõpositio vindemiæ tempore.

uis albis in mustum compressis, ibique tamdiu dimissis, quousque mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarumque reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum ratione.

Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die, manè scilicet & vesperi, tribus aut quatuor horis antea quàm sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua, secundum communem medicorum vsum senas vncias, admixtis vncijs duabus liquoris, hoc modo parandi. Sumito primum adianti, lupi salictarij, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ, vtriusque buglossi, singulorum vncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorum drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris viginti quatuor, decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ, libras duas: conijcito in vas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, ignique prius calefacto, fictile inuoluito, & loco calido collocato, ac ita per diem & noctem reponito. Postridie verò manib. sena premitur, mox dilutum percolatur: cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne quousque tertia pars vanescat. Quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi vncia, ac ita iterum feruent omnia, donec

Compositio liquoris præstantissimi.

Senæ preparatio optima.

Zulapij modo consistat liquor. Postremò percolatur linteolo, & vase vitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto, optimi turpeti vncia vtiliter addi potest.

Victus ratio pro diætarijs venereo morbo correptis.

Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet vt tam in prandio quàm in cœna edat panis ternas tantùm vncias, sitqúe is similaceus, ac probe in clibano coctus: adhæc tantundem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum ac auicularum, in syluis, vineis ac montibus victitantium, assatæ potius quàm elixæ: quin & vuę passæ modicum. Bibat autem oportet prescripti vini æquam cum cibo mensuram. Quòd si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnciola, breui temporis spatio efferbuerit.

Quo tépore instituenda diæta & curatio.

Tempus huic curationi aptissimum est Ver, Martio, Aprili & Maio mensibus. Quòd si hoc tempore fieri non possit, fiat mense Septembri in Autumno. Nam sicut æstiuis ardoribus, & exurente iam Sirio, non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tolerant homines: ita nec brumali tempore, dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxę indulgere licet, modò cæli serenitas adsit, vt quandoque in proximis hortis, ac viridarijs solatij causa, lento gradu deambulent. Quippe quoniam huiusmodi hortorum amœnitate, animus plurimùm leuari solet.

In hac etiam curandi ratione, quosdam magis, alios minùs perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mensura. Hac ergo ratione vi-

ne vinum Guaiaci exhibitum, non modò mede- tur cuique acerrimo Hispanæ luis & Neapolitani morbi incommodo, sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorum, ventriculi, iecinoris, lienisque morbis pituita genitis, mirificè succurrit. Nec minùs etiam podagra laborantibus opem fert, modò diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porrò in hoc etiam illud obseruandum est, quòd ego Guaiaci vinum ijs tantùm potandum exhibeo, quibus tantùm pituita redundet, vel saltem non exuperet bilis. Si quidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendū censui, vt communiter ab alijs fieri solet. Hactenus Andreas Matthiolus Senensis, medicus doctissimus & diligentissimus suis in Dioscoridē Commentarijs.

Quibus prosit vini guaiaci exhibitio.

PARALIPOMENA QVAEDAM VInorum medicatorum, & hinc varijs morbis variè medicantium.

Vinum ad præcautionem generationis calculi.

ACCIPIENDAE sunt radices & folia pentaphylli, radices graminis, fœniculi, et petroselini, singulorum ad manipulum vnum: que vbi in vmbra reficcatæ erũt, per tempora vindemiæ collocabũtur in mundo vase & doliolo, superinfuso musto albo, eoq́ generosissimo, quantùm satis erit ad proportionē immissorum miscellaneorũ. Peracta vini ebullitione & feruore,

diebus aliquot pôst, trāſuaſabitur, vt ita dicam, hoc eſt, in aliud vas reponetur vinum illud, neglectis materijs, quę ibi deferuēdo maceratæ fuerunt & proprias qualitates reliquerunt, tum demum diligenter & accuratè cuſtodietur in vſum eorum qui calculo obnoxij erunt: ita vt, ad præcautionem tantùm octauo quoque die, vel bis in hebdomada hauriant vncias treis, vel quatuor, ſub diluculum: non neglecta ratione corporum, ętatum, partium anni, &c.

Vinum ad maculas, ſordes & defœdationes faciei.

Tere radicem ſerpentarię, & in vino albo coque vſque ad tertiæ partis decocti conſumptionem: poſtea cola, & ex eo vino faciem ablue toties, donec emaculata appareat. Quod paucis diebus fiet, ſi manè & veſperi id quotidie perſequi velis.

Vinum contra ventoſitates, raucitatem, tuſſim & aſtma.

Vinum iſtud facilè tibi comparabis, ſi vindemiæ tempore cum muſto ebulliant, & vires ſuas tranſmittant, & vt ita dicam concorporent aniſum, fœniculum & glycyrrhiza. quæ poſtrema in duplo aliorum eſſe debet. Idem vinum fieri etiam poteſt, vrgente neceſsitate (quæ moræ impatiens eſſe ſolet) ex decoctione rerum prædictarum in vino domeſtico, vel aliunde, quouis tempore, comparato, modo generoſum id fuerit.

Vinum aqueum, ad deludendos infirmos ſitibundos.

Habe

Habe ampullam, aquæ optimæ plenam: cuius orificium pollice superposito tantisper claude, donec in vas rubro vino & odorifero plenum illa descenderit: vbi eius fundum attigisse noueris, digitum tolle, & ibi ampullam, diu satis, relinque. Cùm hinc extrahenda erit, eo modo quo priùs, iniecto ad eius osculum pollice, prudenter extrahe. Videbis paulò pòst in ea colorem vini cum exiguo illius sapore: à quo inscius ægrotans, summo suo commodo decipietur: dabiturq; ei, ad hunc modum, beneficium per imposturam.

Vinum faciem purpurissans & egregio colore illustrans, pro mulierum ornatu & mangonio.

In vino rubro tantisper bulliant brasilij ramenta & alumen, saccharinum vocatum, donec è sex partibus decoctio ad vnam redeat, vel pauxillo plùs, vbi opus erit, cum bombace, vel gossypio, seu cotone, vt cum vulgo loquar, facies blandè & liniatur, & clementer tractetur, votis ridebit amantum.

Aliud vinum faciem erugans & expoliens, necnon manus dealbans.

Id præstabit vinum in quo tandiu agitatum fuerit albumẽ oui, donec liquidum & fluxile appareat. Sed expedit secundo quoque die renouari. Huius ablutio, cutem deterget, pellem molliculam ac subtilem reddit, sanguinem ad superficiem educit, corrugationes complanat, & sordeis omneis exterminat.

Vinum reparans visum, & illum conseruans, multaq; alia salubriter præstans.

Compara tibi foliorum & radicum betonicæ, caryophyllatæ, euphragiæ, chelidoniæ, rutæ domesticæ & verbenæ, singulorum manipulum vnum: seminum anisi & fœniculi, singulorum vncias duas: contunde parumper, & vnà probè colliga: tum demum proijce in doliolum musti generosi, quando ebullire satagit, ibiq; stare permit te donec remissus fuerit totius ebullitionis feruor, ac dies aliquot ampliùs. Post hæc, transfunde vinum id in aliud vas mundum, & ex proba materia concinnatum, tuumq; in vsum & amicorum accuratè custodi. Cùm eo vti voles, tertio quoque die id facito, ieiuno stomacho treis vel quatuor vncias hauriendo: plùs minùs, pro cuiusque ætate, corporis modulo, temperamento, partis anni natura, & alijs, in talibus obseruare solitis, de consilio docti, periti & cordati medici: quem tibi consulendum & audiendum suadeo & moneo: ne quid tua deliret amussis.

COMPOSITIO PRAESTANTISSIMI VINI ET DILVTI E SENA: secundum Ioan. Mesuem, & Andr. Matthiolum.

VINO musteo albo, inquit Mesues, misceba t quidam vim magnam Senæ, post tres menses potandum dabat, sicq; purgabat cerebrũ, & sensoria instrumẽta, gaudiumq; augebat. Sunt qui decocto Senæ cum prunis & spica, fœliciter purgent: sed modicam coctionem sustinet. Infundi-

funditur ab aureis tribus ad vnciam vnam. Clementer deturbat melancholiam & bilem vstam à cerebro, sensuum organis, pulmone, corde, hepate & liene. Proindeq; morbis dictarum partium, ab humore huiusmodi proficiscentibus succurrit, vt melancholicis febribus & antiquis: gaudium gignit, ablato humore sine causa externa tristante. Floridum corpus efficit, & viscerũ obstructiones aperit. Venio ad eximiam illam & exactam præparationem diluti Senetici, aut, si mauis è Sena, quam Andreas Matthiolus medicus doctißimus hunc in modum præscribit. Sumuntur foliorum electißimæ Senæ drachmæ sex: zinziberis, aut cinnamomi contriti, drachma vna: florum buglosſi drachmæ duæ: miscenturq; omnia, & fictili vitreato, aut ſtanneo vase angusti orificij excipiuntur, affusisq; feruentis aquæ, vel seri caprini vncijs decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus omninò spirandi pateat exitus. His peractis, puluinari plumis anserinis farcto, ignitq; calefacto vas inuoluitur, reponiturq; in arca, vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore, dilutum omnem facultatem in se recipit. Educet non solùm bilem vtramque, vt ex Mesue diximus, sed etiam pituitam, vt tradit Actuarius, & experientia probat, adhæc aquas & serosa excrementa. Mundat cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertq; omnibus eorum incommodis: auget iuuentutem, senium tardat, & animi hilaritatem inducit. Cor roborat, maximè si commisceatur medicamentis, quæ illi sunt amica, vt violis, rosis, floribus vtriusq; buglosſi, & similibus. Præterea delirio, vt tradit Serapio,

Senæ facultates præstãtißimæ.

Cõpositio diluti Senetici præstantiß.

Vires diluti Senetici.

Miræ facultates Senæ.

mirificè prodest, necnon amentiæ, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, prurituі & epilepsiæ. In vniuersum medicina est optima morbis omnibus diuturnis & melancholicis. Decoctum foliorum eius & chamæmeli, cerebrum & neruos lotione roborat, aciemq; oculorum, & auditoriam facultatem plurimùm emendat. Sed prætereundum non est, quòd in morbo Hispanico, ex Manardi sententia, maximoperè pollet, putres materias ac pituitam, contra Auerrhois opinionem, vacuando & expurgando. Verùm in facultatibus Senę hîc versatum satis: quas qui fusissimè nosse volet, legat opusculum nostrum de Sena, planta hominibus inter alias omnes beneficentissima & saluberrima. Illic inueniet quod didicisse iuuet.

Morbus Hispanicus.

Obseruationes & Annotationes quædam in præcedentes Vinorum medicatorum & medicantium compositiones.

Vina quæ in vsum medicum seligere & concinnare voles, alba, vel pallida, aut ijs media, è generosa vite & benè maturis vuis, non vitiatis, nec putribus esse conuenit: in quibus certis ex arte proportionibus, vt medica ars exigit, materię suis viribus exspoliandæ immergentur, mundo vase, & ex legitimo ligno conformato: nisi maluis priscorum more, in vitreatis testaceis, & probè coctis figlinis, id exequi. Quo loco, naturali vini ebullitione à natura perficietur, quod arte est quæsitum, atque ita natura & ars se mutuò iuuabunt, mutuasq; operas inuicem præbebunt. Res enim in musto positæ, dum per naturalem

eius

eius ebullitionem in vase inuicem colluctantur, à vincente & fortiore musti virtute, suis exuuntur facultatibus ipsíq; musto, ceu hospiti, libenter committunt, & vnà corpus vnum efficiunt, eóq; modo, vt ita dicam, concorporantur & transsubstantiantur, vt cum theologis loquar, vini calore id moliente. Quod quidem vinum, quo generosius & suauius fuerit, eò penetrabilius erit, & per singula corporis membra subtiliori actione ac velociori suas vires diffundet. Ex quo refocillata corporis natura, fortius & alacrius resistet his affectibus quæ illam premunt, grauant & lædunt. Adde, quòd dum medicæ materiæ in musto feruent & ebulliunt, id habent commodi, quòd earum virtus nequaquam in auras resoluitur & vanescit, nec aduritur, debilitatúrue, aut fumum olet, vt fieri solet cùm à materiali igne res ea à popularibus pharmacopœis perficitur. Suscipit itaque & imbibit vinum qualitates rerum quibuscum miscetur, estq; illarum gratus ac iucundus, citúsque delator ad minimas & occultas corporis parteis, à quibus ob naturæ familiaritatem & delectationem, sane quàm libenter excipitur, & obuijs, quod dicunt, manibus plausibiliter, amplectitur absque vllo metu & horrore, vt fieri videmus in purgantibus medicamentis, ob tetrum illorum odorem, ingratum colorem, & abominandum saporem, q longè absunt à medicatis hisce vinis, aut si adsunt, odor præsertim & sapor, facilè & derepente occultari, ac emẽdari possunt, saccharo, melle, glycyrrhiza, vuis passis, pulueribus odoratis, vel similibus stomacho non ingratis, nec insuauibus. Sed in his omnibus omittendum non

non eſt, quòd vinorum iſtorum penetratione, ce leriq́; diſtributione per occultos corporis meatus, vnà, eademq́; via corpus expurgatur, & viſcera ab infarctu & obſtructionibus, vinô viam vi faciente illico liberantur, expediuntur & roborantur: magno corporum commodo, & incomparabili iuuandi compendio. Nam reſeratis obſtructionibus libera datur excurrendi via ſpiritibus, natiuo calore comitatis, in quo omnium vita iacet. Quandoquidem natiuus calor preſſus & conculcatus, adeo debilis euadit, vt ſolita obire munia vix poſsit, & concoquendo, purum ab impuro ſecernere: vnde cruditates, putredines, & ex ijs morbi: Sed hæc quia huius non ſunt inſtituti & ſcopi noſtri, idcirco verbũ non amplùs addam.

Finis Vinorum variè medicatorum, & ob id affectibus corporis humani varijs blandè medicantium, Autore Antonio Mizaldo Monlucienſi, medico.